

УДК 332.142.6:336.02
КП
N держреєстрації 0115U002552
Інв. №

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
(Сум ДУ)
4007, м.Суми, вул.Римського-Корсакова, 2;
тел. (0542) 33 53 83; факс 33 40 58

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з наукової роботи
д-р фіз.-мат.наук, професор
_____ А.М.Чорноус
28.02.2018р. м. п.

ЗВІТ
ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ
Фінансове забезпечення регіонального розвитку в умовах ефективного
природокористування

УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В
СИСТЕМІ ЕКОЛОГООРІЄНТОВАНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ
(остаточний)

Начальник НДЧ
канд.фіз.-мат. наук, с.н.с

Д. І. Курбатов

Керівник НДР
д-рекон. наук, професор

В. Г. Боронос

2018

Рукопис закінчено 28 лютого 2018 р.

Результати цієї роботи розглянуто науковою радою СумДУ, протокол №7
від.22.03.2018р.

СПИСОК АВТОРІВ

Керівник НДР, вед. наук.співроб., д. е. н., професор	2018.02.28	В. Г. Боронос
Відповідальний виконавець, старший наук.співроб., канд.екон.наук, старший викладач	2018.02.28	І. В. Тютюнник (вступ, висновки, 1,2,3)
Вед. наук. співроб., канд. екон. наук, професор	2018.02.28	В.М. Боронос (розд. 2,3)
Вед. наук. співроб., док. екон. наук, професор	2018.02.28	І.В. Басанцов (розд. 3)
Вед. наук. співроб., док. екон. наук, професор	2018.02.28	І.М. Кобушко (розд. 3)
Вед. наук. співроб., док. екон. наук, доцент	2018.02.28	Л.Л. Гриценко (розд. 3)
Вед. наук. співроб., канд. техн. наук, професор	2018.02.28	В.Т. Александров (розд. 3)
Старший наук. співроб., канд. екон. наук, доцент	2018.02.28	М.Ю. Абрамчук (розд. 1,2)
Старший наук. співроб., канд. екон. наук, доцент	2018.02.28	Н.А. Антонюк (розд. 1,3)
Старший наук. співроб., канд. екон. наук, доцент	2018.02.28	К.В. Ілляшенко(розд. 1,3)
Старший наук. співроб., канд. екон. наук, доцент	2018.02.28	Т.О. Ілляшенко (розд. 1,2)
Старший наук. співроб., канд. екон. наук, доцент	2018.02.28	О.В. Зайцев (розд. 1,2)
Старший наук. співроб., канд. екон. наук, доцент	2018.02.28	О.О. Захаркін (розд. 1,2)
Старший наук. співроб., канд. екон. наук, доцент	2018.02.28	Л.С. Захаркіна(розд. 1,2)
Старший наук. співроб., канд. екон. наук, доцент	2018.02.28	Т.В. Касьяненко (розд. 2)
Старший наук. співроб., канд. екон. наук, доцент	2018.02.28	Н.В. Котенко (розд. 2,3)
Старший наук. співроб., канд. екон. наук, доцент	2018.02.28	М.В. Костель (розд. 1,3)
Старший наук. співроб., канд. екон. наук, доцент	2018.02.28	І.Й. Плікус (розд. 1,3)
Старший наук. співроб., канд. екон. наук, доцент	2018.02.28	С.В. Похилько (розд. 1,2)
Старший наук. співроб., канд. екон. наук, доцент	2018.02.28	П.М. Рубанов (розд. 1,3)
Старший наук. співроб., канд. екон. наук, доцент	2018.02.28	І.Д. Скляр (розд. 1,3)
Старший наук. співроб., канд. екон. наук, ст. викладач	2018.02.28	Д. В. Леус(розд. 1,2)
Старший наук. співроб., канд. екон. наук, ст. викладач	2018.02.28	А.В. Салтикова (розд. 1,2)
Старший наук. співроб., канд. екон. наук, ст. викладач	2018.02.28	Ю. Г. Гуменна (розд. 1,3)
Старший наук. співроб., канд. екон. наук, ст. викладач	2018.02.28	Ю.М. Шкодкіна (розд. 3)
Молодший наук. співроб., ст. викладач	2018.02.28	Т.А. Жукова (розд. 1)
Молодший наук. співроб., ст. викладач	2018.02.28	Д.Г. Михайленко (розд. 2)
Молодший наук. співроб., ст. викладач	2018.02.28	В.В. Могильний (розд. 2)
Молодший наук. співроб., аспірант	2018.02.28	М. Є. Колесник (розд. 1)
Молодший наук. співроб., аспірант	2018.02.28	С. М. Солодовніков (розд. 1)
Молодший наук. співроб., аспірант	2018.02.28	К. А. Федченко (розд. 1)
Провідний фахівець	2018.02.28	А. В. Самойликова (розд. 2)

РЕФЕРАТ

Звіт про НДР: 64 с., 8 табл., 15 рис., 16 джерел.

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, РЕГІОНАЛЬНИЙ РОЗВИТОК СТІЙКИЙ РОЗВИТОК, ЕФЕКТИВНЕ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ.

Об'єкт дослідження – процес фінансового забезпечення екологоорієнтованого розвитку регіону.

Мета роботи – розробка науково-методичних положень щодо удосконалення процесу фінансування регіонального розвитку в умовах ефективного природокористування.

Методи дослідження – системний підхід, діалектичний метод, метод логічного узагальнення, метод наукової абстракції та логічного узагальнення, метод економіко-математичного моделювання, порівняння, ранжування, статистичний, графічний та порівняльний методи.

Результатом роботи є поглиблення теоретико-методичних основ управління процесами фінансування регіонального розвитку, що сприятиме підвищенню рівня екологоорієнтованого розвитку регіонів в сучасних умовах функціонування економіки. На підставі проведеного аналізу визначені науково-методичні підходи до забезпечення ефективного регіонального природокористування на основі удосконалення процесу його фінансового забезпечення.

Дослідження створює теоретично-методичну базу для подальшого обґрунтування ефективних нормативно-законодавчих рішень у сфері розробки фінансової політики управління розвитком регіону в умовах ефективного природокористування.

Прогнозні припущення про розвиток об'єкту дослідження – подальше поглиблення наукового обґрунтування механізму ефективного формування та управління процесом фінансового забезпечення регіону в умовах ефективного природокористування.

ЗМІСТ

Вступ.....	5
1 Міжбюджетні відносини в системі фінансового забезпечення екологоорієнтованого розвитку.....	6
регіону	6
2 Удосконалення науково-методичного підходу до відбору інструментів фінансування природоохоронних заходів	112
3 Оцінка потенційних можливостей регіонів до фінансування екологічно сталого розвитку.....	41
Висновки	57
Перелік джерел посилання	63

ВСТУП

Істотною проблемою у процесі формування місцевих бюджетів в Україні наразі є підтримка збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів. Міжбюджетні відносини мають формуватися із посиленням бюджетної децентралізації для забезпечення рівня фінансової самодостатності територій.

Неодмінною умовою ефективного функціонування громади є наявність достатнього обсягу фінансових ресурсів для того, щоб покривати власні витрати. Тому ключовим принципом для формування належного управління на місцях є принцип фінансової самостійності, що повинен враховуватись при формуванні бюджетів органів місцевого самоврядування. А оскільки громада є територіальною основою для створення та діяльності органів місцевого самоврядування, то при її формуванні доцільно враховувати податковий потенціал.

Ймовірно, що формування фінансово самодостатніх адміністративно-територіальних одиниць потребує змін не тільки у податковому та бюджетному законодавстві, але й у територіальних розмірах громад, районів та регіонів.

1 МІЖБЮДЖЕТНІ ВІДНОСИНИ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГООРІЄНТОВАНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Бюджет є важливим засобом реалізації державної політики щодо фінансування соціального розвитку, регулювання економіки держави, забезпечення екологічної стабільності. Відносини між державою та органами місцевого самоврядування щодо забезпечення відповідних бюджетів фінансовими ресурсами, необхідними для виконання власних та делегованих функцій, тобто міжбюджетні відносини, мають відповідно реагувати та відповідати сучасним умовам функціонування держави.

Зважаючи на те, що останніми роками в Україні проводиться адміністративно-територіальна реформа спрямована на децентралізацію влади, та враховуючи той факт, що кожен регіон України має властиві лише йому природні ресурси, національні й історичні риси, свою структуру господарства та рівень економічного розвитку, регіонам як головним суб'єктам економічних, політичних та соціальних відносин надано право самостійно вирішувати економічні проблеми, в т.ч. і самостійно здійснювати пошук, акумулювання та розподіл грошових коштів.

В цих умовах міжбюджетні відносини є одним із небагатьох інструментів, котрі через сукупність форм, методів, інструментів здійснюють вплив держави на регіони з метою стабілізації та стимулювання їх розвитку.

В Бюджетному кодексі України міжбюджетні відносини трактуються як відносини між державою, Автономною Республікою Крим та територіальними громадами щодо забезпечення відповідних бюджетів фінансовими ресурсами, необхідними для виконання функцій, передбачених Конституцією та законами України [1].

У світовій практиці виділяють три основні моделі регулювання міжбюджетних відносин:

1) централізована – реалізується державними органами влади. В її основі лежить забезпечення однакових можливостей органів місцевої влади щодо отримання доходів та здійснення витрат;

2) децентралізована – полягає у наданні місцевим органам влади фінансової самостійності (у межах їх повноважень та можливостей);

3) змішана – як правило використовується у країнах з перехідною економікою та є перехідним етапом до децентралізованої моделі фінансового управління в регіоні.

Оптимальною вважають модель міжбюджетних відносин, яка передбачає рівень фіскальної незалежності органів місцевого самоврядування за умови збереження бюджетної класифікації та порядку виконання і ведення бухгалтерського обліку й звітності. Україні необхідно знайти ефективні форми взаємодії державних та місцевих фінансів, за яких буде гарантовано фінансову незалежність місцевих рад та ефективність використання фінансів [2].

Існуюча в Україні протягом тривалого часу модель міжбюджетних відносин, основні риси якої були успадковані від адміністративно-командної системи управління, характеризувалася значною централізацією процесів формування та розподілу бюджетних коштів та суттєво обмежувала місцеві органи влади в реалізації своїх повноважень щодо забезпечення екологічного, соціального та економічного розвитку регіону.

Як свідчить практика бюджетного регулювання, збільшення обсягів дотаційних ресурсів призводило до незацікавленості органів місцевого самоврядування в пошуку додаткових джерел доходів бюджетів для фінансування власних та закріплених повноважень, зниження ефективності використання одержаних коштів і, як наслідок, до низької результативності всієї системи міжбюджетних відносин [3].

2015 рік характеризується суттєвими змінами бюджетного та податкового законодавства, спрямованими на підвищення рівня фінансової стабільності та автономії місцевих бюджетів. Саме прийняті 28 грудня 2014 р. зміни до Бюджетного кодексу України стали в основі перерозподілу повноважень між

різними рівнями влади та передачі частини доходів обласних та районних бюджетів до складу бюджетів міст, сіл, селищ.

Крім того, важливого значення має розширення переліку джерела отримання доходів, що не враховуються під час розрахунку обсягу міжбюджетних трансфертів. До їх складу належать: плата за землю, єдиний податок для суб'єктів малого підприємництва, плата за торговельний патент на здійснення деяких видів підприємницької діяльності, фіксований податок на доходи фізичних осіб від підприємницької діяльності, надходження адміністративних штрафів. Крім того, важливого значення має введення податку на нерухоме майно та зарахування його до складу місцевих податків і зборів. Систематизація змін до податкового законодавства наведена в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Розподіл податків і зборів між бюджетами

Податкові платежі	До внесення змін	Після внесення змін
Податок на доходи фізичних осіб	75% податкових надходжень – до місцевих бюджетів, 25% – до обласних бюджетів.	60% податкових надходжень – до бюджетів міст обласного значення, 15% – до місцевих бюджетів, 25% – до державного бюджету.
Податок на прибуток підприємств	100% – до державного бюджету. 100% податку на прибуток підприємств комунальної власності до місцевих бюджетів.	90% – до державного бюджету, 10% – до місцевих та обласних бюджетів. 100% податку на прибуток підприємств комунальної власності до місцевих бюджетів.
Екологічний податок	35% податкових надходжень – до місцевих бюджетів, 65% – до державного.	25% податкових надходжень – до місцевих бюджетів, 55% – в обласні, 20% – до державного.
Державне мито	100% до місцевих бюджетів	100% до місцевих бюджетів
Плата за землю	Загальнодержавний податок	Місцевий податок

Крім змін в доходній частині бюджетів, внесено зміни і до порядку розподілу коштів державного та місцевих бюджетів. Так, зокрема суттєво змінився і механізм фінансового забезпечення екологічного розвитку регіонів у розрізі сплати та розподілу екологічних податків та зборів.

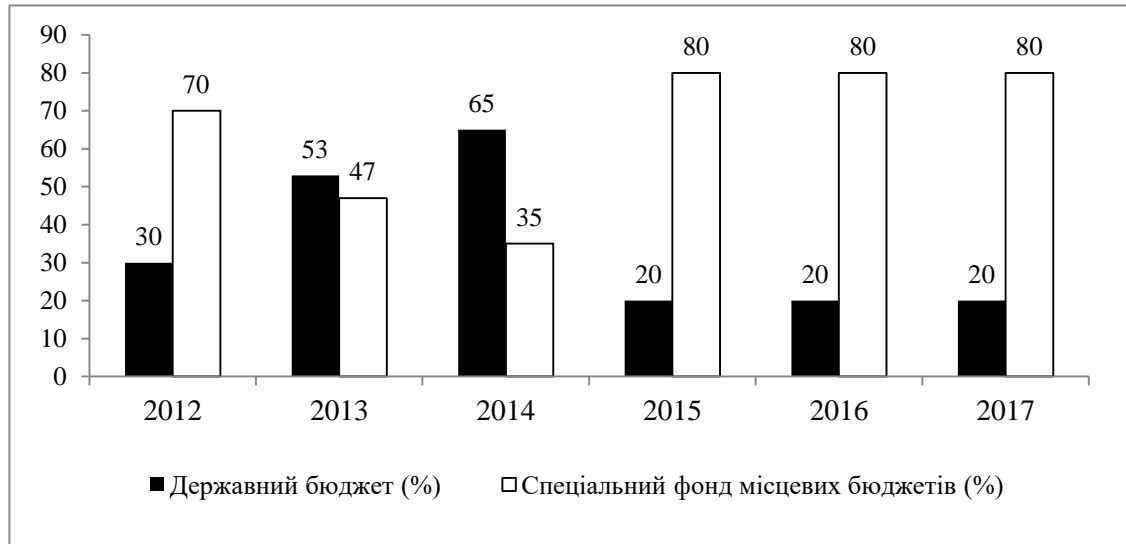

Рисунок 1.1 – Динаміка зміни розподілу надходжень від екологічного податку у 2012-2017 р. [4]

Аналіз наведених даних дозволяє зробити висновки про суттєве зростання частки податків та зборів, що акумулюються у державному бюджеті. Крім того, більша частина грошових коштів зосереджується саме у загальному фонді державного бюджету.

Однак, не зважаючи за значні зміни в структурі розподілу коштів між бюджетами різних рівнів, та зростання обсягу ресурсів, а відповідно і рівня фінансової автономії місцевих бюджетів, реалізації політики децентралізації може спричинити ряд загроз та ризиків як для окремих суб'єктів господарювання так і для регіонів в цілому. До таких загроз можна віднести:

- загрози пов'язані з об'єднанням територіальних громад, що призводять до розмиття кордонів між регіонами, поглиблення нерівномірності розподілу продуктивних сил, виробничих потужностей, тощо;

- ризики системи управління. Посилення фінансової автономії місцевих органів влади, призводить до послаблення державного контролю за якістю надання публічних послуг та виконання органами місцевого самоврядування власних та делегованих повноважень;

- формування об'єднаних територіальних громад, може призвести до зниження ефективності регіонального менеджменту, зумовленого низьким рівнем компетентності посадових осіб [5].

Але якщо проаналізувати динаміку доходів державного та місцевих бюджетів за останні роки, бачимо що крок за кроком більша частина фінансових ресурсів зосереджується у загальному фонді державного бюджету (табл.1.2).

Таблиця 1.2 - Порівняння доходів державного та місцевих бюджетів у розрізі екологічних платежів, млн.грн. Складено авторами на основі [4].

Показники	2012	2013	2014	2015	2016	2015 рік проти 2016 року	
						Абсолютний приріст	Темп приросту, %
1	2	3	4	5	6	7	8
Зведений бюджет, у т.ч.:	38,18	38,61	44,54	51,90	68,61	16,71	0,3
загальний фонд	35,32	34,69	42,17	51,89	66,16	14,26	0,3
спеціальний фонд	2,86	3,92	2,37	0,01	2,46	2,45	280,6
Державний бюджет, у т.ч.:	21,22	21,93	28,64	48,16	64,00	15,84	0,3
частка у доходах зведеного бюджету, %	55,59	56,80	64,30	92,78	93,27	0,49	0,0
загальний фонд	19,95	19,56	27,61	48,15	63,99	15,84	0,3
спеціальний фонд	1,28	2,37	1,03	0,003	0,003	0,001	0,3
Місцеві бюджети, у т.ч.:	16,96	16,68	15,90	3,75	4,62	0,87	0,2

Продовження таблиці 1.2

1	2	3	4	5	6	7	8
частка у доходах зведеного бюджету,%	44,41	43,20	35,70	7,22	6,73	-0,49	-0,1
загальний фонд	15,38	15,13	14,56	3,74	2,16	-1,58	-0,4
спеціальний фонд	1,58	1,55	1,34	0,01	2,45	2,45	400,8

Отже, проаналізувавши тенденцію виконання бюджету за останні п'ять років, можна побачити негативну динаміку, спричинену змінами внесеними до бюджетного кодексу внаслідок бюджетної децентралізації. Якщо у 2011-2013 роках доходи загального фонду державного бюджету залишалися приблизно на однаковому рівні і становили в середньому 20673,27 млн.грн. То у 2015-2016 році доходи різко зросли на 146% та на 232% у порівнянні з 2014 роком. Очевидно це відбулось за рахунок перерозподілу екологічних податків та зборів, що показано на рисунку 1.1. Тобто фактично збільшення надходжень до державного бюджету відбулось за рахунок доходів місцевих бюджетів. Так як у 2015 році у порівнянні з 2013 дохід загального фонду місцевих бюджетів зменшився на 75%, а дохід спеціального фонду зменшився на 1 545,81 млн. грн..

Враховуючи сучасні наслідки реформи міжбюджетних відносин в Україні виникає потреба в пошуку не лише фінансових методів та способів у вирішенні екологічних проблем.

2 УДОСКОНАЛЕННЯ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО ПІДХОДУ ДО ВІДБОРУ ІНСТРУМЕНТІВ ФІНАНСУВАННЯ ПРИРОДООХОРОННИХ ЗАХОДІВ

Важливим етапом удосконалення процесу фінансового забезпечення сталого розвитку регіону є виявлення пріоритетних щодо бюджетного фінансування областей, реалізації природоохоронних заходів в яких найбільшим чином сприятиме покращенню екологічної ситуації та забезпечить досягнення максимального екологічного та економічного ефекту від їх реалізації в розрахунку на одиницю природоохоронних витрат.

Сучасний стан економічного та екологічного розвитку в світі та в Україні, зокрема, свідчить про необхідність пошуку нових підходів до фінансового управління еколого-економічною системою, що забезпечать, з одного боку, збалансованість всіх її складових, взаємоузгодженість їх розвитку, а з іншого боку, сприятимуть зростанню рівня фінансової, екологічної, енергетичної та інших складових безпеки держави. Підтвердженням актуалізації даних питань слугує прийняття на Саміті ООН з питань сталого розвитку головних його цілей, основними з яких є стимулювання країн учасниць до формування гнучкої інфраструктури, сприяння індустріалізації та інноваційному розвитку.

Обмеженість фінансових ресурсів та низький рівень фінансового потенціалу практично всіх регіонів України, зумовлює необхідність пошуку додаткових джерел акумулювання фінансових ресурсів для реалізації екологоорієнтованих заходів, одним із яких є залучення «зелених інвестицій».

Протягом останніх років у світовій економічній спільності значного поширення набуло поняття «зелені інвестиції». Незважаючи на те, що у західній літературі дане поняття є широко вживаним, у вітчизняній науці теоретичні на практичні напрацювання фактично відсутні. Загальноприйнятим та більш поширеним є поняття «екологічні інвестиції» під якими, як правило розуміють сукупність матеріальних, майнових та інтелектуальних цінностей, котрі вкладаються в ті чи інші напрямки діяльності з метою запобігання,

нейтралізації або мінімізації екодеструктивних наслідків забруднення навколишнього середовища».

В свою чергу, під «зеленими інвестиціями» слід розуміти довгострокові капіталовкладення в активи підприємства з метою організації його діяльності відповідно до принципів сталого розвитку.

На сьогоднішній день налічується значна кількість різноманітних напрямків «зеленого інвестування», найбільш поширеними серед яких є:

1. Технологічне оновлення виробництва. Передбачає вкладання коштів з метою оновлення основних засобів підприємства, придбання більш енерго- та матеріалоощадні технології. Метою здійснення даних капіталовкладень є зниження обсягів споживання енергії та природних ресурсів; зменшення використання сировини та матеріалів; скорочення викидів шкідливих речовин, зменшення обсягів утворення відходів;

2. Підвищення якості виробництва. Метою даних інвестицій є підвищення рівня конкурентоспроможності товарів та послуг, залучення нових груп покупців, забезпечення відповідності виробленої продукції міжнародним екологічним вимогам; вихід на нові ринки збуту; підвищення рівня безпеки виробництва та покращення умов праці робітників;

3. Підвищення рівня екологічної свідомості робітників підприємства та споживачів продукції шляхом формування у них підвищеного рівня відповідальності за збереження навколишнього середовища, формування у споживачів попиту на екологічно чисту товари та послуги, зростання рівня екологічної освіти;

4. Інноваційне оновлення підприємств. Придбання маловідходних, ресурсозберігаючих та безвідходних технологій; оновлення обладнання та модернізація виробництва.

5. Модернізація технології утилізації відходів. Запровадження інноваційних технологій переробки, утилізації відходів, організації безвідходного виробництва.

6. Організація системи екологічного аудиту. Налагодження постійного екологічного контролю за діяльністю підприємства [6].

Схематично найбільш поширені напрямки здійснення «зелених інвестицій» зображені на рисунку 2.1.

Рисунок 2.1 – Пріоритетні напрямки впровадження «зелених інвестицій» [7].

Загострення фінансової кризи та щорічне зростання потреби переважної більшості країн в додаткових фінансових ресурсів призвели до значного скорочення обсягу світових інвестиційних потоків. Так, протягом останніх 5 років обсяг прямих іноземних інвестицій скоротився майже на 7%. У 2016 році їх обсяг складав 2,2% ВВП порівняно з 3,6% ВВП у 2007 році.

Більшість заходів інвестиційної політики за даними експертів ЮНКТАД, спрямовані на стимулювання інвестицій і лібералізацію інвестиційної діяльності. Зокрема, ними були визначені такі тенденції в інвестиційній політиці: пріоритетність заходів спрямованих на лібералізацію, заохочення та полегшення інвестицій. Особлива увага приділяється спрощенню інвестиційних процедур і заходам щодо лібералізації в конкретних секторах (наприклад, в

інфраструктурних секторах і в сфері послуг); порівняно низька частка заходів спрямованих на заохочення інвестицій у розвиток інфраструктури, на охорону здоров'я, освіту;

Однак, незважаючи на такі тенденції обсяг «зелених інвестицій» постійно зростає. Так, за даними Форуму соціального інвестування США, приблизно 11 % прибутків великі корпорації витрачають на стале інвестування [8]. За даними «Eurosif», в Європі ця цифра становить приблизно 17 % [9]. Обсяги «зелених інвестицій» в іноземних країнах наведені у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Обсяги «зелених інвестицій», млн. євро [10].

Країни	Загальний обсяг «зелених інвестицій»
США	1917,3
Канада	333,6
Австралія та Нова Зеландія	41,4
Японія	5,5
Європа	2665,4
Всього в світі	4963,2

Структура «зелених інвестицій» за напрямками природоохоронних заходів у країнах Європи наведена на рис. 2.2.

В Україні інвестиції в природоохоронні заходи знаходяться на досить низькому рівні. Основна частина коштів – надходження з державного чи місцевих бюджетів. Зважаючи на досить незначний рівень штрафів та платежів за забруднення довкілля, низький рівень свідомості населення в питання придбання екологічно чистих та безпечних товарів, практично відсутність на ринку товарів та послуг виробників екологічної продукції, котрі могли б скласти конкуренцію та завоювати потенційного споживача, для вітчизняних виробників товарів та послуг вигідніше є сплата податків та зборів за забруднення довкілля ніж реалізація природоохоронних інвестицій.

Рисунок 2.2 – Обсяг інвестування у екологічні напрямки країнах Європейського Союзу, млн. євро [11].

Проведений аналіз сутності та особливостей реалізації «зелених інвестицій» дозволив виділити основні їх характерні риси, головними з яких є орієнтованість на збереження та відновлення природно-ресурсного потенціалу як конкретного регіону так і країни в цілому та необхідність врахуванням властивостей екосистеми до саморегуляції та самовідновлення в процесу надання «зелених інвестицій».

При цьому у процесі прийняття рішення щодо доцільності та обсягів даних інвестицій необхідно враховувати наявність як повністю відтворених природних ресурсів так і значної кількості частково відтворених. Таким чином, забезпечити повне відтворення всіх компонентів природного середовища виключно за рахунок реалізації природоохоронних інвестицій не можливо.

Враховуючи сучасні тенденції реформування системи міжбюджетних відносин в Україні та низького рівня фінансових можливостей переважної більшості регіонів країни, потреба в пошуку не лише нових методів та способів

використання наявних коштів, але й пошуку альтернативних джерел фінансування природоохоронних заходів набуває значної актуальності. Не зважаючи на певні спроби розробки та формування природоохоронних програм їх результативність залишається низькою. Як показує практика, основною причиною є незбалансованість бюджетних витрат на охорону природи на регіональному рівнях на основі непропорційності розподілу між усіма компонентами охорони довкілля та низький обсяг залучених інвестицій. Покращення якості навколишнього середовища не можливе без наявності стабільної доходної бази ресурсів.

Отже, для удосконалення системи управління екологічним розвитком регіонів необхідно удосконалити механізми залучення коштів та сформувані зацікавленість у здійсненні «зелених інвестицій» як з боку інвесторів так і суб'єктів підприємницької діяльності та органів місцевого самоврядування в Україні.

Рівень екологічної безпеки як України загалом, так і її окремих територій безпосередньо залежить від впливу на неї зовнішніх факторів. Дуже важливе значення для екологічного стану має кількість виробничих потужностей, зосереджених в окремих регіонах, політично-економічна ситуація в країні, способи регулювання та фінансування природоохоронних заходів, рівень впровадження екологічних інновацій, а також усвідомлення суспільством необхідності збереження довкілля. Тому, на нашу думку необхідно постійно удосконалювати механізм управління екологічною безпекою. Відповідні інструменти механізму повинні бути гнучким, пристосовуватись до швидких змін зовнішніх умов функціонування та відповідати вимогам часу. Особливо зараз, так як наша країна обрала курс на євроінтеграцію та знаходиться у стані виконання реформ для досягнення міжнародних стандартів.

Загалом, механізм управління природокористуванням і екологічною безпекою – це цілісна сукупність методів та інструментів управління, за допомогою яких організуються, регулюються і координуються процеси природокористування в сукупності з виробничими і соціально-економічними

процесами, забезпечується належний рівень екологічної безпеки виробництва і споживання, відтворюється якість природного середовища як специфічного суспільного блага [12]. Тому на нашу думку механізм управління екологічною безпекою має бути комплексним, та включати всі необхідні інструменти та методи, що зображено на рисунку 2.3.

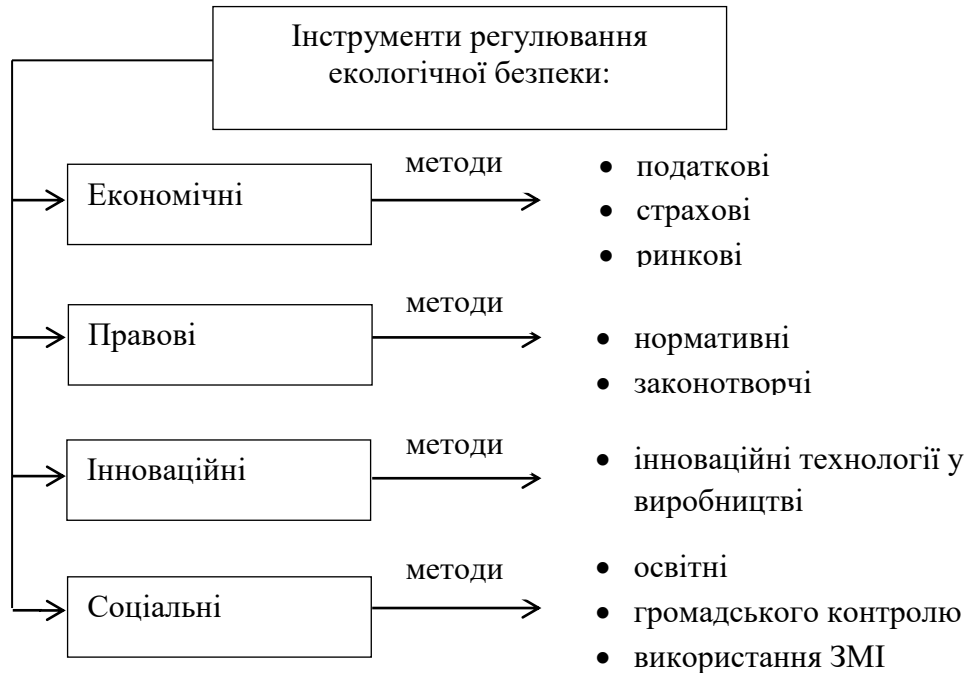

Рисунок 2.3 – Основні інструменти механізму регулювання екологічної безпеки.

Відмітимо, що економічні інструменти можна визначити як сукупність методів, спрямованих на вдосконалення системи управління національного (регіонального) господарства, виробничо-організаційних відносин, забезпечення фінансової стійкості та прибутковості, збалансованості інтересів суб'єктів господарювання, суспільства і держави. Загалом економічні методи можна розподілити на дві великі групи, такі як: методи запобігання збиткам та методи відшкодування збитків. До податкових методів запобігання збиткам відносимо такі:

- система штрафів за перевищення встановлених квот на ризик;
- створення системи пільг, для екологобезпечних виробництв;

- встановлення екологічних податків та платежів за забруднення довкілля.

До ринкових методів запобігання збиткам належать:

- створення ринку платних квот на забруднення НПР;
- стимулювання інвестицій, які запобігали б збиткам;
- еколого–економічна експертиза при приватизації;

До страхових методів відшкодування збитків відносимо такі:

- система екологічного страхування;
- створення резервних екологічних фондів на підприємствах;
- фінансування регіональних фондів охорони навколишнього середовища.

Як правові методи регулювання екологічної безпеки розглядатимемо законодавство України та нормативно – правову базу в цілому у цій сфері та інститути регулювання, тобто органи державної влади й управління. Законодавство України у сфері природоохоронної діяльності ґрунтується на Конституції України та складається зі законів України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про охорону атмосферного повітря», «Про природно-заповідний фонд України», «Про надра», «Про екологічну експертизу», «Про відходи» та інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини у цій сфері.

Інститутами регулювання охорони навколишнього середовища та екологічної безпеки в Україні є органи державної влади й управління різних рівнів, зокрема: Міністерство екології та природних ресурсів України, Обласні Департаменти екології та природних ресурсів України.

Зважаючи на доведену в попередніх етапах науково-дослідної роботи наявність тісного зв'язку між показниками потенціалу екологоорієнтованого розвитку регіону, еколого-економічної адаптивності та рівнем екологоорієнтованого розвитку регіону, вважаємо за необхідне застосувати матричний підхід до відбору пріоритетних інструментів фінансового забезпечення регіону (рисунок 2.4), відповідно до якого наявність ефективного

процесу фінансування забезпечує вихід регіону на новий рівень його еколого-економічного розвитку, досягнення більш високих значень показників потенціалу екологоорієнтованого розвитку (ПЕРР) та еколого-економічної адаптивності регіону (ЕЕАР) та зростання потенційних можливостей до реалізації природоохоронних заходів.

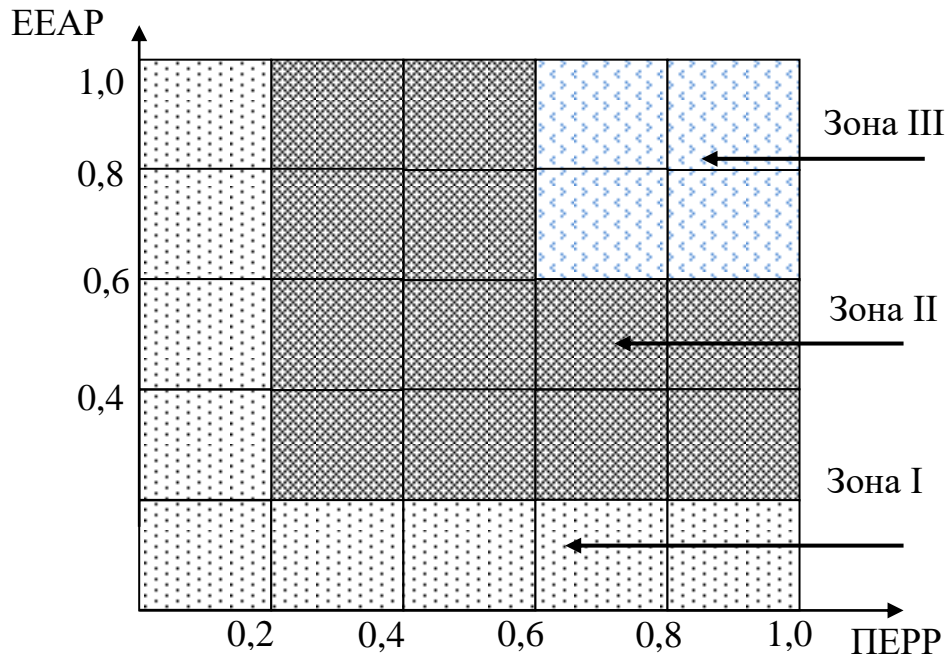

Рисунок 2.4 – Матриця співвідношення показників потенціалу екологоорієнтованого розвитку та еколого-економічної адаптивності регіону.

До зони I належать регіони, які характеризуються високою сприйнятливістю до екологічного фактору, високими потенційними можливостями до фінансування регіонального розвитку і найменшим внеском у погіршення екологічної ситуації в країні;

II зона - регіони, які характеризуються високою сприйнятливістю до екологічного фактору, при цьому маючи високі потенційні можливості до фінансування природоохоронних заходів; регіони, які характеризуються середнім рівнем сприйнятливості до екологічного фактору та середнім значенням ПЕРР;

III зона - регіони з високою сприйнятливістю до екологічного фактору, найбільшим внеском у погіршення екологічної ситуації в країні та низькими потенційними можливостями.

Після побудови матриці здійснюється коригування регіональної екологічної політики з урахуванням результатів групування регіонів. Процес відбору відповідних методів фінансового забезпечення повинен демонструвати диференційований підхід до регіонів з різних зон матриці, залежно від співвідношення показників ПЕРР та ЕЕАР.

Крім того, необхідно відмітити, що у кожній країні процес застосування фінансового інструментарію в рамках концепції сталого розвитку відбувається по-різному: від жорсткого державного регулювання, з застосуванням виключно обмежувальних інструментів, до використання ринкових механізмів, котрі передбачають стимулювання суб'єктів господарювання до фінансування екологічно спрямованих проектів в умовах розвиненого конкурентного середовища. Однак, як показує накопичений досвід, існування значної кількості інструментів не лише не сприяє підвищенню результативності процесу державного регулювання розвитку регіону але й заважає йому.

З метою удосконалення процесу фінансування регіонального розвитку та базуючись на запропонованому підході до ранжування регіонів, пропонуємо типологізацію та відбір фінансових інструментів здійснювати в залежності від місця регіону в матриці.

Крім того, вибір ключових джерел фінансування регіонального розвитку необхідно здійснювати з урахуванням того, в якому циклі свого розвитку знаходиться регіон та тривалості перебування на даній стадії, оскільки перебування на стадії підйому більше 2-3 років, в умовах циклічного розвитку, може означати зменшення значень за всіма показниками, а отже стратегія регіонального розвитку повинна бути спрямована не лише на підтримку даного стану, але й на попередження погіршення показників.

Так, якщо регіон знаходиться в третій зоні матриці та перебуває на стадії зростання, то пріоритетними інструментами повинні бути фінансові інвестиції в

регіон, державна підтримка, участь у міжнародній грантовій діяльності, котрі дозволяють застосовувати міжнародний досвід впровадження екологоорієнтованих заходів.

На стадії підйому органи державної влади та місцевого самоврядування повинні створювати сприятливі умови для підтримки заданого стану за допомогою впровадження різного роду підтримуючих інструментів.

На стадії спаду необхідно застосовувати пільгове кредитування. Крім того, за цих умов, особливо важливе місце посідає саме державна підтримка шляхом застосування трансфертного фінансування.

Для регіонів з даним рівнем потенційних можливостей та невисоким ступенем еколого-економічної адаптивності, державна підтримка є ключовим елементом реалізації стратегії регіонального розвитку. Оскільки високий рівень антропогенного навантаження та недостатній обсяг фінансових ресурсів, може негативно позначитися не лише на розвитку даного регіону але й здійснити негативний вплив на розвиток сусідніх областей та країни в цілому. Саме тому таким регіонам повинна надаватися перевага при розподілі бюджетних коштів.

До регіонів з даним ступенем економічного розвитку необхідно застосовувати більш жорсткі інструменти економічного регулювання. Штрафні санкції за забруднення довкілля мають бути відносно високими. Оскільки основними забруднювачами навколишнього середовища є суб'єкти підприємницької діяльності, то за умови високих штрафних санкцій, підприємству буде вигідніше не порушувати екологічне законодавство, ніж забруднювати довкілля, справно сплачуючи штрафи, визначені чинним екологічним законодавством.

Регіони, що входять до другої групи, маючи певний рівень потенційних можливостей можуть, окрім адміністративних інструментів, застосовувати пільгові кредити на фінансування природоохоронних заходів. При цьому ставки за даними кредитами повинні бути суттєво нижчими ніж для регіонів, що належать до першої групи. Ті області країни, що мають високі потенційні можливості та низький коефіцієнт ЕЕАР в першу чергу, повинні переглянути

власну політику щодо розподілу фінансових ресурсів та прагнути до залучення як внутрішніх так і зовнішніх інвесторів.

До першої групи належать регіони з високими потенційними можливостями і, як наслідок, високим рівнем адаптивності до забруднення навколишнього середовища. Для таких регіонів державна політика повинна бути спрямована на сприяння збільшенню величини іноземних інвестицій. Участь всіх суб'єктів економічної діяльності в різноманітних міжнародних програмах та грантах, спрямованих на використання досвіду передових країн щодо переходу на модель сталого розвитку.

При такій стратегії вкладення коштів, державне регулювання екологічної компоненти регіонального розвитку буде ефективним і виправданим з точки зору узгодження еколого-економічних інтересів господарюючих суб'єктів, держави і суспільства. Схематично застосування інструментів регулювання екологоорієнтованого розвитку зображено на рисунку 2.5.

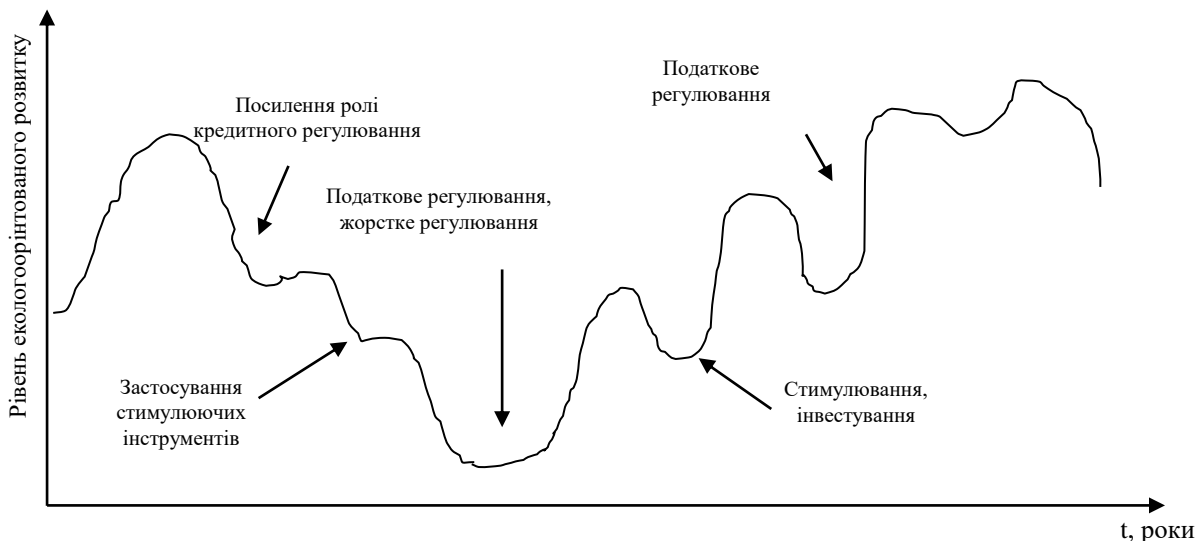

Рисунок 2.5 – Застосування інструментів фінансування екологоорієнтованого розвитку в умовах циклічних економічних змін

Виходячи з даних особливостей, та зважаючи на світовий досвід, пропонуємо застосувати три способи реалізації екологоорієнтованої діяльності з виділенням в їх рамках пріоритетних інструментів фінансового забезпечення (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 - Характеристика зон матриці відбору інструментів фінансового забезпечення екологоорієнтованого розвитку регіону

Квадрант матриці	Характеристика регіону	Пріоритетні інструменти та методи фінансового забезпечення	
		Інструменти	Методи
Зона I	$\begin{cases} 0,2 < ПЕРР < 1 \\ 0 < ЕЕАР < 0,2 \end{cases}$ $\begin{cases} 0 < ПЕРР < 0,2 \\ 0,2 < ЕЕАР \leq 1 \end{cases}$	штрафи, податки, збори та інші платежі, трансферти та пільгові кредити	бюджетне фінансування
Зона II	$\begin{cases} 0,6 < ПЕРР \leq 1 \\ 0,2 < ЕЕАР < 0,6 \end{cases}$ $\begin{cases} 0,2 < ПЕРР \leq 0,6 \\ 0,2 < ЕЕАР \leq 1 \end{cases}$	пільгові кредити, прибуток підприємств, екологічний лізинг, інвестиції, податкові канікули, гарантії.	бюджетне фінансування боргове фінансування
Зона III	$\begin{cases} 0,6 < ПЕРР \leq 1 \\ 0,6 < ЕЕАР \leq 1 \end{cases}$	гранти, прибуток підприємств, інвестиції, екологічний лізинг.	пряме фінансування

Формування ринкової економіки вимагає вирішення екологічних проблем в межах саморегульованої ринкової економічної системи. Це, в свою чергу, потребує впровадження надійного економічного механізму екологічного управління, завдяки якому створилися б умови до сталого розвитку, як окремих регіонів, так і країни в цілому. Не зважаючи на наявність достатньо розгалуженої системи місцевих бюджетів та достатньо великі об'єми витрат, що фінансуються за рахунок коштів місцевого бюджету, проведений аналіз особливостей фінансового забезпечення екологоорієнтованих заходів за рахунок бюджетних коштів, показав наявність значної централізації розподілу ресурсів на фінансування програм та заходів екологічного спрямування. Зроблено висновок, про те, що в сучасних умовах фінансування природоохоронних заходів, на рівні регіону, відбувається переважно за рахунок 2 складових – власні кошти підприємств, установ та організацій та кошти місцевих бюджетів.

Одними із причин такої ситуації ми вбачаємо в постійних якісних та кількісних зрушеннях в механізмі та інструментах фінансового регулювання екологічної діяльності регіонів, недосконалості законодавства з питань

національної безпеки, котре не регламентує правових обов'язків, компетенції та повноважень органів місцевого самоврядування із формування в Україні та її регіонах політики сталого розвитку, засад зовнішньої та внутрішньої політики, державної регіональної екологічної політики.

З метою наближення процесу державного регулювання регіонального розвитку до вимог сталого розвитку, розглянемо механізм формування та розподілу бюджетних коштів на цілі сталого розвитку, проаналізуємо його переваги та недоліки.

Існуючий бюджетний механізм управління екологічним розвитком економіки не відповідає вимогам принципів та критеріїв фінансового стимулювання екологічного розвитку та вимагає відповідного удосконалення. Основними негативними характеристиками такого механізму є орієнтація переважно на прямі методи фінансового впливу шляхом прямого бюджетного фінансування чи надання субсидій з бюджету конкретним суб'єктам господарювання.

В умовах обмеженості ресурсів та недостатності дохідної бази місцевих бюджетів для виконання органами місцевого самоврядування делегованих повноважень, фінансове забезпечення екологічної політики є одним з найважливіших і найскладніших регуляторів соціально-економічного розвитку держави, ефективне функціонування яких є необхідною умовою стабільного розвитку як окремих регіонів, так і країни в цілому. Процес гармонізації екологічної та економічної складових на регіональному рівні, на нашу думку, повинен будуватися на погодженні двох головних складових регіонального розвитку: фінансового потенціалу до залучення та використання коштів та рівня екологічного навантаження на регіон. Саме вони мають слугувати основою при визначенні величини міжбюджетних трансфертів, як одного з головних інструментів фінансового вирівнювання регіонального розвитку та забезпечення його стабільного функціонування.

Однак, базовими елементами нинішнього економічного механізму реалізації екологічної політики є податки та збори за забруднення

навколишнього природного середовища, система фінансування природоохоронних заходів, механізм відшкодування збитків, заподіяних внаслідок порушення законодавства про охорону довкілля. Виконуючи одночасно фіскальну та регулюючу функції, вказані інструменти забезпечують одну з фундаментальних передумов функціонування категорії фінансів у її практичній реалізації – розподіл та перерозподіл фінансових ресурсів. Однак такий механізм не сприяє стимулюванню виробників до здійснення екологоорієнтованої діяльності, не спонукає до впровадження техніки з високим рівнем екологічності, до дотримання екологічних норм, та до підвищення рівня екологічної безпеки підприємництва.

В контексті удосконалення фінансового механізму управління екологічним розвитком, основними напрямками щодо підвищення дієвості застосування податкових інструментів мають бути, по-перше, врахування особливостей саме екологічного характеру при оподаткуванні підприємств, по-друге, – перегляд системи податкових пільг для виробництв, що здійснюють екологічну діяльність, зокрема.

Концептуальною передумовою для формування стратегії національної політики України має стати запровадження такого еколого-економічного механізму, сутність якого полягає у формуванні суто економічних відносин у сфері використання природних ресурсів, стимулювання раціонального і комплексного їх використання і відтворення. Одним з головних джерел надходження коштів до державного бюджету, та відповідного фінансування екологічних заходів на регіональному рівні, є екологічні податки та збори.

Так, в Україні відповідно до Податкового кодексу, фізичні та юридичні особи сплачують екологічний податок, базою оподаткування для якого є обсяг викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними та пересувними джерелами забруднення, скидів в водні об'єкти, забруднення ґрунту. Однак, на жаль, на сьогоднішній день даний інструмент не гарантує належний рівень надходжень коштів та не слугує стимулом для різноманітних забруднювачів навколишнього середовища до зменшення ступеня свого

негативного впливу на нього. Досить часто для підприємств розмір сплачених податків є незначним в порівнянні з величиною витрат на встановлення очисного спорудження, чи оновлення існуючого обладнання.

Саме тому, на нашу думку, виникає необхідність в удосконаленні існуючого механізму поповнення державного бюджету, державного та регіональних фондів охорони навколишнього середовища за рахунок сплати податків та зборів. Так, на сьогоднішній день при обчисленні суми податку не враховується стан екологічної ситуації в регіоні та його можливості до нівелювання негативного впливу за рахунок власних коштів, що на нашу думку, є недоліком існуючої системи. Узгодження величини екологічних податків з екологічною ситуацією сприятиме створенню певного запасу міцності для регіону.

Крім того, необхідно збільшити розмір сплачуваних податків та зборів, створивши тим самим стимул у підприємств до зменшення обсягу викидів за забруднення навколишнього середовища. Зростання ступеня податкового навантаження в декілька раз змінить акценти при розробці політики розвитку підприємств. Алгоритм розрахунку суми екологічного податку з урахуванням рівня екологоорієнтованого розвитку регіону наведений на рисунку 2.6.

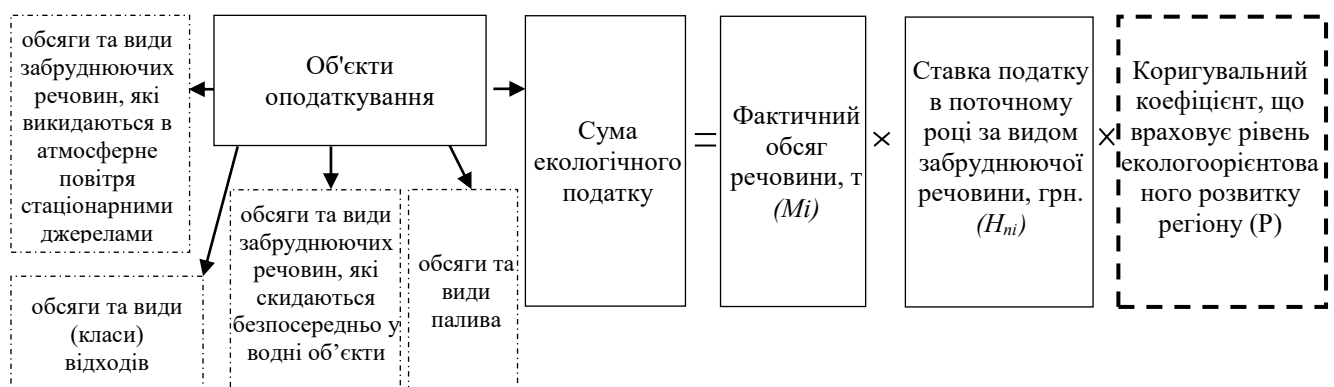

Рисунок 2.6 – Процес розрахунку суми екологічного податку з урахуванням рівня екологоорієнтованого розвитку регіону

Враховуючи зазначені пропозиції, формула для визначення суми податку, який справляється за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення, обчислюється за формулою:

$$\Pi = \sum_{i=1}^n Mi \times Hni \times \frac{1}{P} \quad (2.1)$$

де M_i – фактичний обсяг викиду i -тої забруднюючої речовини, (т);

H_{ni} – ставки податку в поточному році за тону i -тої забруднюючої речовини, (грн.);

P – рівень екологоорієнтованого розвитку регіону.

Звичайно, що для деяких підприємств даний розмір податку може стати суттєвим тягарем і вплинути на результати його діяльності та спроможність до функціонування. Тому, на нашу думку, доцільним є поступова зміна величини податку, що підлягає сплаті. Так, у випадку, якщо підприємство протягом наступних 5 років проводить політику спрямовану на оновлення виробництва та застосування ощадних технологій, здійснює фінансування екологоорієнтованих заходів, то в наступних податкових періодах підприємство має право на застосування коригуючого коефіцієнта в розмірі 0,75. Проведення екологоорієнтованої політики в наступних звітних періодах (5 років), дасть право на застосування $K_1 = 0,5$. Відсутність заходів спрямованих на зменшення ступеня свого впливу на довкілля не дає право на застосування даного коефіцієнта.

Крім того, в сучасних умовах важливого значення набуває питання розподілу суми екологічного податку між державним та місцевими бюджетами. З метою підвищення фінансової самостійності місцевих бюджетів, на нашу думку, доцільним є встановлення диференційованого підходу до розподілу коштів, акумульованих за рахунок екологічних платежів:

1. Частка місцевих бюджетів залежить від траєкторії зміни рівня екологоорієнтованого розвитку регіону за період економічного циклу.

2. Враховуючи проаналізовані в попередньому розділі особливості впливу циклічних змін на показники ПЕРР та ЕЕАР, зроблено висновок, про наявність п'ятирічного циклу їх зміни.

3. Однією із причин незадовільного стану виконання регіональних завдань відповідно до пріоритетних напрямків діяльності, не покриття природоохоронних потреб, низького рівня відновлення природних ресурсів є необґрунтований розподіл екоресурсних платежів між бюджетами різних рівнів. Так, у 2011-2012 роках частка екоресурсних платежів у доходах бюджетів становила: надходження до Державного фонду ОНПС – 30 %, до обласного фонду – 20 %, до місцевих (міських, сільських, селищних) бюджетів – 50 %.

У 2013 році надходження платежів до екологічних фондів розподілялося таким чином: до Державного фонду ОНПС – 53 %, до обласного фонду – 13,5 %, до місцевих бюджетів – 33,5 %.

Починаючи з 2014 року, до Державного фонду ОНПС зараховується 65% платежів від екологічного податку, до обласних бюджетів — 10 %, до місцевих – 25 %.

Такий механізм розподілу не враховує необхідності впровадження низки заходів на регіональному та місцевому рівнях відповідно до комплексних і цільових екологічних, а також інших програм, що містять екологічну складову.

Саме тому з метою підвищення рівня самодостатності місцевих бюджетів необхідно застосовувати диференційований підхід до розподілу екоресурсних платежів, схематично який представлено на рисунку 2.7.

Розраховані у такий спосіб суми екологічних податків та зборів за забруднення навколишнього середовища дозволять органам державної та місцевої влади збільшити обсяг фінансових ресурсів, що спрямовуються на охорону довкілля. У той же час, за умови ефективного управління подальшим розподілом акумульованих у такий спосіб коштів можливо максимізувати вигоди для регіону шляхом підвищення рівня їх фінансової самостійності.

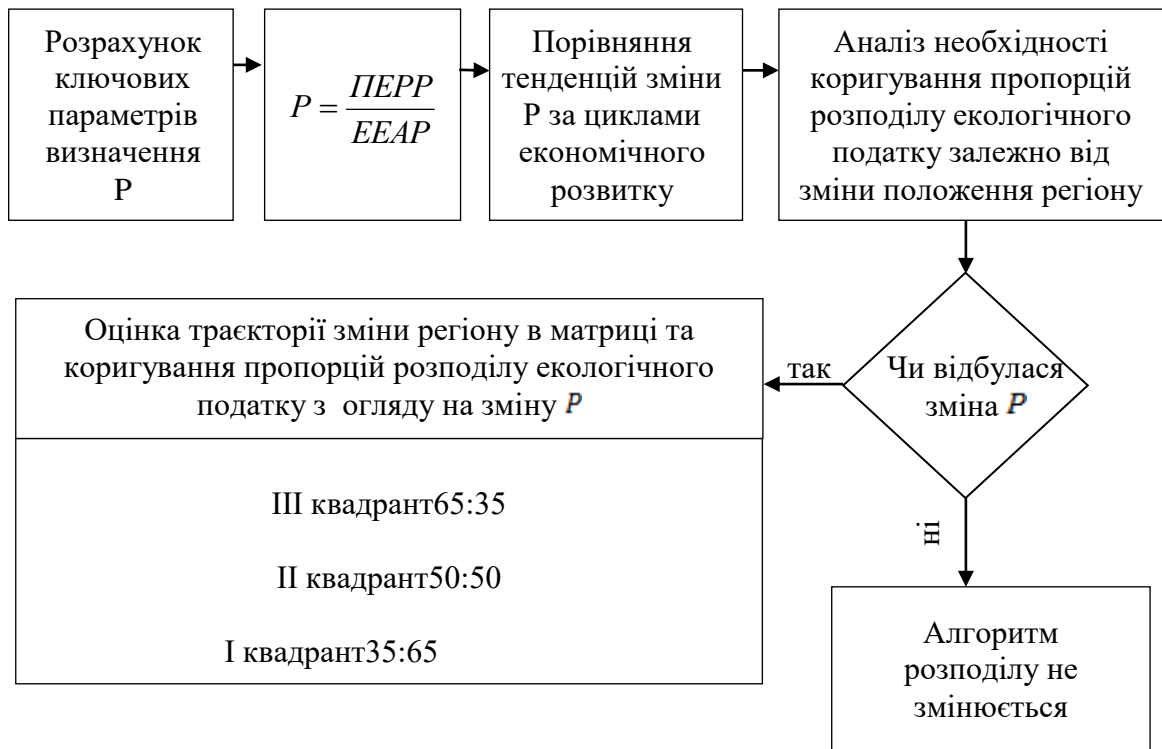

Рисунок 2.7 – Алгоритм розподілу суми екологічного податку між бюджетами різних рівнів.

Побудована на такому теоретико-методичному підґрунті фінансова політика у довгостроковій перспективі надасть регіонам значних конкурентних переваг при подальшому розподілі фондів грошових коштів, буде сприяти зміцненню фінансової стійкості місцевого бюджету, відновленню навколишнього природного середовища та підвищенню якості життя населення.

Враховуючи переваги бюджетного фінансування екологічно спрямованих заходів з одного боку, та зважаючи на обмеженість бюджетних коштів, важливого значення набуває запровадження в Україні іноземного досвіду в галузі охорони навколишнього середовища, відповідно до якого держава виступає не головним ініціатором та інвестором екологічно спрямованих заходів, а лише створює сприятливе середовище для їх успішної реалізації, надаючи при цьому підтримку приватному сектору. Однією з таких форм взаємодії є державно-приватне партнерство, оскільки ефективний розвиток відносин держави і приватного бізнесу характеризуються тим, що вони успішно

можуть бути реалізовані не тільки на державному рівні, а й поширюються на більш низькі рівні суспільної системи – на рівень регіонів і місцевих органів влади.

Це пов'язано з перерозподілом фінансових потоків на користь конкретних територій, а також з доцільністю розширення кола осіб і організацій, зацікавлених у реалізації відповідних програм. Крім того, саме регіональний рівень в сучасних умовах значною мірою зумовлює успішність реалізації загальнодержавної стратегії соціально-економічного розвитку. ДПП в значній мірі може сприяти подоланню системної кризи, зокрема забезпеченню сталого розвитку головних галузей економіки.

Доцільність аналізу сутності механізмів державно-приватного партнерства пов'язано з новизною зазначеного поняття, його соціально-економічним значенням для суспільства, важливістю перспективи і потенціалом впровадження у практику господарювання і формування екологічної інфраструктури.

У прийнятому Законі України «Про державно-приватне партнерство» державно-приватне партнерство визначається як «співробітництво між державою Україна, Автономною Республікою Крим, територіальними громадами в особі відповідних органів державної влади та органів місцевого самоврядування (державними партнерами) та юридичними особами, крім державних та комунальних підприємств, або фізичними особами – підприємцями (приватними партнерами), що здійснюється на основі договору в порядку, встановленому цим Законом та іншими законодавчими актами» [13].

В Україні загалом сформована правова база для розвитку окремих форм ДПП. Вона включає Конституцію України, Цивільний та Господарський кодекси України, законодавчі акти, серед яких закони України «Про державно-приватне партнерство», «Про угоди про розподіл продукції», «Про концесії», «Про особливості передачі в оренду чи концесію об'єктів централізованого водо-, тепlopостачання і водовідведення, що перебувають у комунальній власності».

Крім законів, питання розвитку ДПП регулюються постановами та розпорядженнями Кабінету Міністрів України, положеннями та наказами центральних органів виконавчої влади, рішеннями місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Лише на загальнодержавному рівні налічується кілька десятків законодавчо-нормативних актів, що регулюють питання ДПП. У 2011-2012 рр. прийнято низку нормативних документів щодо методик і процедур, пов'язаних із реалізацією ДПП. Зокрема, затверджено: Постанова КМУ від 16.02.2011 №232 «Про затвердження методики виявлення ризиків, пов'язаних з державно-приватним партнерством, їх оцінки та визначення форми управління ними»; Постанова КМУ від 17.03.2011 № 279 «Про затвердження порядку надання державної підтримки здійсненню державно-приватного партнерства» [14, 15].

Зазначені вище нормативно-правові акти визначають особливості використання різноманітних механізмів співпраці влади та приватного бізнесу. Вони варіюються в залежності від об'єкта, який передається приватному партнеру, від повноважень щодо власності, від зобов'язань сторін, а також принципу розподілу ризиків між партнерами, відповідальності за проведення різних видів робіт.

Основною метою держави при виконанні проектів ДПП може бути розглянута ефективна передача приватному партнеру ризиків, пов'язаних з плануванням, будівництвом, фінансуванням і управлінням поточною діяльністю об'єкта.

Зважаючи на наявність значної кількості ризиків з якими стикаються інвестори в процесі реалізації екологоорієнтованих проектів, найбільший інтерес представляє комплексна оцінка ризику, та її врахування в методиках оцінки інвестиційних проектів.

Враховуючи тісний зв'язок між станом навколишнього природного середовища та ефектом від реалізації проекту, при оцінці його ефективності необхідно враховувати показник еколого-економічної адаптивності регіону, як

результуючу характеристику ефективності стратегічного управління процесом регіонального фінансового забезпечення з урахуванням екологічної складової.

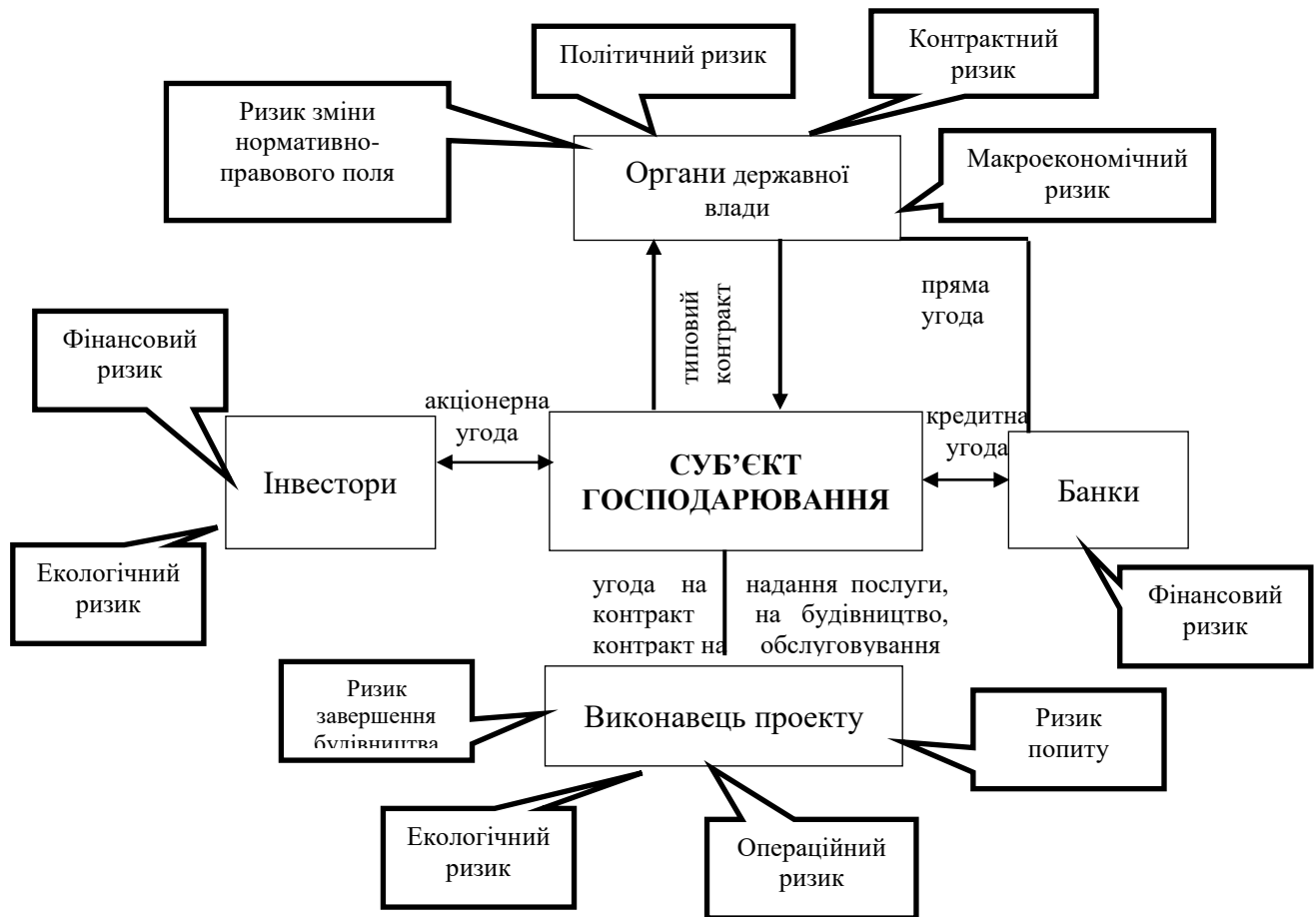

Рисунок 2.8 – Стандартна схема проекту з базовим розподілом ризиків на умовах державно-приватного партнерства

Базуючись на запропонованому підході до оцінки еколого-економічної адаптивності регіону, в роботі доведено взаємозв'язок між здатністю регіону адаптуватися до зростаючого навантаження на навколишнє середовище та величиною інвестиційного ризику в регіоні. Пряма залежність між ризиком і дохідністю та положення, які викладені у першому розділі стосовно прямої залежності між рівнем ЕЕАР та чистою поточною вартістю інвестиційного проекту, дає підстави стверджувати, що при розрахунку премії за ризик для кожного регіону доцільно враховувати показник ЕЕАР, що сприятиме

підвищенню ефективності прийняття управлінських рішень у процесі реалізації екологоорієнтованих проектів на умовах державно-приватного партнерства.

Методичний підхід до застосування ДПП у процесі фінансування екологоорієнтованого розвитку ми базуємо на таких положеннях:

1. Мінімальну частку бюджетного фінансування при реалізації механізму ДПП запропоновано визначати як суму коштів, необхідну для покриття потенційного збитку інвесторам, що виникає внаслідок низької еколого-економічної адаптивності регіону.

2. Ставка дисконтування для конкретного регіону повинна складатись з двох частин: ставки за безризиковим активом та премії за ризик, розмір якої буде диференціюватися залежно від ефективності стратегічного управління процесом регіонального фінансового забезпечення з урахуванням екологічної складової, яка виражається в показнику «еколого-економічна адаптивність регіону».

3. Низький рівень ЕЕАР визначає низьку якість управління процесами фінансового забезпечення регіону, відносно високий рівень регіонального інвестиційного ризику, отже, частка державного фінансування повинна бути більшою.

4. Високий рівень ЕЕАР свідчить про наявність ефективного управління процесами фінансового забезпечення регіону, низький рівень регіонального інвестиційного ризику, та зумовлюють незначну частку державного фінансування.

Таким чином, у загальному вигляді ми пропонуємо визначати ставку дисконтування (r) з урахуванням премії за екологічний ризик, зумовлений низьким ступенем еколого-економічної адаптивності регіону до змін у навколишньому середовищі, для оцінки ефективності інвестиційних проектів за формулою:

$$r_d = r_{rf} + \beta \cdot \lambda_m \cdot (1 + e^{-r_{adt}}), \quad (2.2)$$

де r_d – норма дисконтування, %;

r_{rf} – ставка за безризиковим активом, %;

β – коефіцієнт, що визначає чутливість дохідності власного капіталу даного підприємства до коливань ринку в цілому;

λ_m – середньоринкова премія за ризик;

t – момент часу, на який проводиться розрахунок;

r_{adt} – премія за екологічний ризик, пов'язаний із вкладенням коштів у проект, що реалізується в конкретному регіоні.

3. Найбільш розвиненим способом реалізації екологоорієнтованої діяльності є екологічне підприємництво. В Україні на державному рівні вже створені передумови для розвитку екологічної складової підприємництва. Проте процес екологізації підприємницької діяльності нині знаходиться на стадії становлення та подальший рух у цьому напрямку вимагає не популістського декларування екологічних цілей економічної діяльності, а створення нормативно-правових, інституційних, інформаційних, ділових та інших передумов.

Однак, на сьогоднішній день законодавством України чітко не регламентуються режими та розміри державної підтримки екологічного підприємництва. Існуючі розробки не мають системного характеру і не охоплюють всієї низки питань.

Підкреслимо, що екологічне підприємництво, навіть діючи в режимі максимально можливого економічного сприяння, жодною мірою не підміняє собою участі держави в природоохоронній діяльності. Підприємці прагнуть знайти відповідний ринок для реалізації екологічно прийнятної економічної діяльності і забезпечення на цій основі в першу чергу непогіршення стану навколишнього природного середовища. Що ж до ліквідації негативних наслідків техногенних дій, фінансування відповідних екологічних програм то рішення цих задач у будь-якому випадку повинно залишитися за державою.

Крім того, наявна в країні економічна ситуація гальмує становлення системи екологічного підприємництва, зокрема фінансовий стан більшості підприємств не дозволяє їм нести витрати з придбання продукції природоохоронного призначення. Навіть при явному, грубому і постійному порушенні екологічних норм застосування до забруднювачів таких заходів, як закриття підприємства, достатньо проблематично, а штрафні санкції неефективні з причин неплатоспроможності.

Для України мобілізація всіх механізмів екологізації підприємництва є не тільки результатом слідування проголошеного вектору розвитку держави, але й питанням підвищення конкурентоздатності країни на світовому ринку, основою для реалізації інвестиційно-інноваційних проектів, оновлення виробничих фондів, покращення умов праці тощо.

Проведений аналіз дозволив визначити основні механізми стимулювання екологічного підприємства в Україні (рис. 2.9).

Рисунок 2.9 – Механізми економічного стимулювання екологічного підприємництва в Україні

Виходячи з принципів системно-екологічного підходу, можна стверджувати, що основними напрямками розвитку екологічного підприємництва в Україні можуть бути такі:

1. Екологічний маркетинг, інжиніринг. Необхідність проведення маркетингових досліджень у процесі екологічної модернізації виробничої системи може виникнути під час вивчення пропозицій щодо модернізації окремих технологічних систем, вузлів, агрегатів виробництва й очисних споруд, виходячи із загальносвітової тенденції заміни застарілих «брудних» моделей виробництва, нарощування потужностей виробництва екологічного (очисного) обладнання, екологізації (екологічної модернізації) діючих виробничих і технологічних систем.

Особливість екологічного маркетингу на рівні підприємства полягає в тому, що його не можна розглядати ізольовано від системи маркетингу підприємства. Він може функціонувати ефективно лише в умовах ефективної дії такої системи. Функції екологічного маркетингу може виконувати система екоменеджменту підприємства. Але ці функції будуть ефективними тоді, коли ефективно виконуються загальні функції системи маркетингу підприємства. Концепція такої інтегрованої ефективності — поєднання процесів діяльності з виробництва товарів, ціноутворення, розповсюдження товарів і стимулювання, спрямованих на виявлення, обслуговування, задоволення споживчих потреб для досягнення цілей, що стоять перед товаровиробником, із максимально можливим підвищенням якості життя, у першу чергу екологічної чистоти або якості.

Як вважають спеціалісти, якщо екологічний аудит встановлює діагноз екологічному здоров'ю підприємства за визначеними параметрами, оцінює можливості екологічного оздоровлення підприємства, екологічний маркетинг пропонує і надає необхідні технологічні й управлінські рішення, то екологічний інжиніринг визначає режими оздоровлення систем життєзабезпечення підприємства. Інжиніринг — це інженерно-економічна діяльність), яка має на меті техніко-економічне обґрунтування комплексу заходів щодо екологічної модернізації виробництва, з проведенням за необхідності, попередніх технологічних досліджень на пілотному (експериментальному) устаткуванні, наприклад очисному. Метою екоінжинірингу може бути також

передінвестиційна екологічна оцінка проектних пропозицій. Класичними прикладами екологічного інжинірингу є оцінка впливу об'єктів, що проектуються, на навколишнє природне середовище, екологічні обґрунтування інвестиційних проектів, оцінку екологічних ризиків у складі проектування організаційних схем [16].

В умовах реформування економіки, дефіциту коштів екологічний інжиніринг модернізації виробництва доцільно проводити на галузевому або корпоративному рівні. Займатися цими важливими проблемами повинні профільні структури. Вибір корпоративних підприємств-представників здійснюється за рекомендаціями корпоративних експертів так, щоб вони мали характерні типи технологічних систем і характерний технічний рівень або стан виробництва. При цьому пріоритет надається тим підприємствам, які з економічного погляду є перспективними, і їх модернізація здатна підвищити конкурентоспроможність.

Отже, особливість екологічного інжинірингу модернізації виробництва в період реформування економіки полягає в його здійсненні на окремих підприємствах-представниках галузі з подальшим розповсюдженням результатів на інші корпоративні підприємства за визначеними пріоритетами.

Внаслідок цього досягається не лише комерційний результат, а й соціальний, оскільки значно поліпшується якість життя суспільства.

2. Екологічний аудит та сертифікація. Через повсюдне поширення міжнародних стандартів серії ISO 14000 не тільки в економічно розвинених країнах, але й у країнах із перехідною економікою, а також через добровільне прийняття цих стандартів багатьма підприємствами й корпораціями, сертифікація стала однією з умов доступу продукції на міжнародні ринки, чинником сприяння підвищенню інвестиційної привабливості та успіху в конкурентній боротьбі. Деякі іноземні корпорації, наприклад „Вольво”, „Даймлер-Бенц”, „Сіменс”, заявили про свою прихильність до екологічних стандартів із менеджменту і про принципове небажання користуватися послугами постачальників із країн, що не проводять політику екологічної

сертифікації системи управління. Європейський союз (ЄС) заявив про наміри допускати на європейський ринок лише сертифіковану продукцію відповідно до вимог ISO. У зв'язку з цим вітчизняні постачальники продукції на світовий ринок, за оцінками західних експертів, можуть нести фінансові втрати у розмірі близько 20% прибутку, якщо вони не сертифіковані з екологічного управління. Значне й постійне зростання кількості компаній, які беруть на себе зобов'язання створити сертифіковані системи екологічного управління, свідчить про те, що сертифікація є одним з ефективних ринкових механізмів та напрямків екологізації підприємницького сектору.

3. Екологічний лізинг. Згідно із законом України «Про лізинг» лізинг — це підприємницька діяльність, яка спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів і полягає в наданні лізингодавцем, у виняткове користування на визначений термін, лізингоодержувачу майна, що є власністю лізингодавця, або набувається ним у власність за дорученням і погодженням із лізингоодержувачем у відповідного продавця майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів.

Об'єктом лізингу у галузі екології є основні засоби, що використовуються для контролю за очищенням викидів, скидів забруднених вод, питної води тощо.

Традиційно лізингові операції в Україні застосовуються в промисловості, сільському господарстві, транспорті. На відміну від екологічної галузі, в цих галузях технологія використання лізингу достатньою мірою відпрацьована.

Лізинг у галузі екології, природоохоронної справи та екологічної модернізації виробництв (екологічний лізинг) має суттєві особливості, тому його впровадження в Україні лише розпочинається. Ці особливості полягають у тому, що більшість проектів у цій галузі або є безприбутковими, або дають низьку рентабельність, а в разі підготовки проектів екологічного лізингу потрібне здійснення екологічного аудиту для досягнення найбільшого ефекту.

Світовий досвід показує, що послуги екологічного лізингу дають реальну можливість вирішити чимало екологічних проблем із мінімальними

первинними витратами. За допомогою лізингу новітніх технологій і сучасного обладнання успішно вирішуються питання:

- енергозбереження;
- раціонального використання природних ресурсів
- переробки та утилізації побутових і промислових відходів;
- зменшення негативного впливу діючих виробництв на навколишнє середовище.

4. Екологічний консалтинг – це особливий напрям екологічного підприємництва. Як правило, його здійснюють спеціальні консалтингові структури, що мають відповідну ліцензію та необхідний кадровий потенціал. Серед послуг таких компаній може бути: здійснення процедур екологічного аудиту, екологічної експертизи, екологічного бізнес-планування, методичне супроводження інвестиційних проектів тощо. Слід відмітити, що ця діяльність за шкалою підприємницьких ризиків є однією з найменш ризикових. Результатом діяльності таких структур є зменшення екодеструктивного впливу на довкілля, підвищення прибутковості підприємств, економія ресурсів, зменшення відходів.

Концесія природних ресурсів (об'єктів). Концесійні відносини у сфері природокористування ще недостатньо розвинуті, але існує достатній зарубіжний досвід у цьому напрямку, який можна імплементувати в Україні.

5. Екологічне страхування. Створюється за рахунок фінансових коштів економічних суб'єктів для компенсації збитку, що наноситься довкіллю внаслідок надзвичайних ситуацій. В Україні цей вид екологічного підприємництва поки що не розвинутий, однак зарубіжний досвід свідчить, що ця площина підприємництва є найбільш прибутковою і одночасно ризиковою. Особливо це стосується екологічного страхування звалищ, яке широко тиражується в деяких країнах Заходу. Компанії, що займаються цим видом діяльності, формують так звані страхові фонди за рахунок внесків забруднювачів і тим самим забезпечують захист навколишнього середовища.

3 ОЦІНКА ПОТЕНЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ РЕГІОНІВ ДО ФІНАНСУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНО СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Сучасний стан економіки України, що характеризується політичною та економічною нестабільністю, відсутністю адекватної концепції та стратегії розвитку, високим ступенем зношеності екосистеми і критичним вичерпанням природних ресурсів, зумовлює об'єктивну необхідність у формуванні механізму управління сталим розвитком держави. На шляху формування єдиної концепції сталого розвитку перед кожною економічною системою постає питання вибору пріоритетів і можливостей подальшого розвитку. Одночасно кожна національна економіка змушена оцінювати власний ресурсний потенціал, його структурні особливості та, відповідно, можливості забезпечення сталого розвитку національної економічної системи для ефективного функціонування і формування стратегій розвитку.

Нерівномірність, диспропорції, незбалансованість функціонування регіональних систем та неузгодженість шляхів вирішення існуючих проблем вимагає детального вивчення та аналізу особливостей регіонального розвитку, що дає можливість об'єктивно оцінити та передбачити майбутній стан, диференційовано управляти процесами і прогнозувати розвиток регіону.

У своєму дослідженні оцінку потенційних можливостей регіону до фінансування екологоорієнтованого розвитку ми пропонуємо здійснювати за допомогою аналізу базових коефіцієнтів, тобто показників діяльності основних суб'єктів у динаміці та екстраполяції й прогнозу цієї динаміки на майбутнє. Традиційними показниками, які лежать в основі діагностики потенціалу, є показники операційної діяльності, структури капіталу, ефективності використання активів, ліквідності, прибутковості активів і власного капіталу та ін.

Як вже було розглянуто вище, основними складовими інтегрального показника рівня екологоорієнтованого розвитку регіону є економічний потенціал підприємств, економічний потенціал домогосподарств та

економічний ОМС. Потенціал підприємств в свою чергу є інтегральним відображенням фінансової, виробничої, трудової та інвестиційної складових, а економічний потенціал органів місцевого самоврядування – інвестиційної та бюджетної складових.

Фінансовий потенціал є результатом взаємодії усіх елементів системи фінансових відносин підприємств та залежить від результатів їх виробничої, збутової, постачальницької, інвестиційної, фінансової та інших видів діяльності. Відповідно до проведеного аналізу фінансового потенціалу підприємств – середній його рівень в цілому не перевищує 0,5, та свідчить про можливість покращення їх фінансового стану при наявності системи ефективного управління процесом формування та використання фінансових ресурсів на підприємстві. Впродовж останніх 3 років відбувалося поступове зниження середніх значень даного показника в результаті чого в 2016 році воно склало 0,39. Порівняння фінансового потенціалу підприємств з середньогалузевими значеннями показників показало наявність резервів до збільшення значення даного показника. Так, інтегральний показник більшості областей України впродовж 2012-2016 рр. був суттєво нижче за його середньогалузеве значення. Лише для Черкаської, Полтавської, Кіровоградської фінансовий потенціал був вищий за даний рівень.

Як свідчать дані наведені на рисунку 3.1 найбільший резерв для зростання своїх потенційних можливостей має Івано-Франківська область. Динаміка зміни даного показника за останні 5 років характеризується суттєвим його зменшенням. Так, якщо в 2011 році фінансовий потенціал склав 0,10 то вже в 2016 його значення дорівнювало 0,7, що може бути результатом відсутності в області ефективної політики щодо управління фінансовими ресурсами регіону.

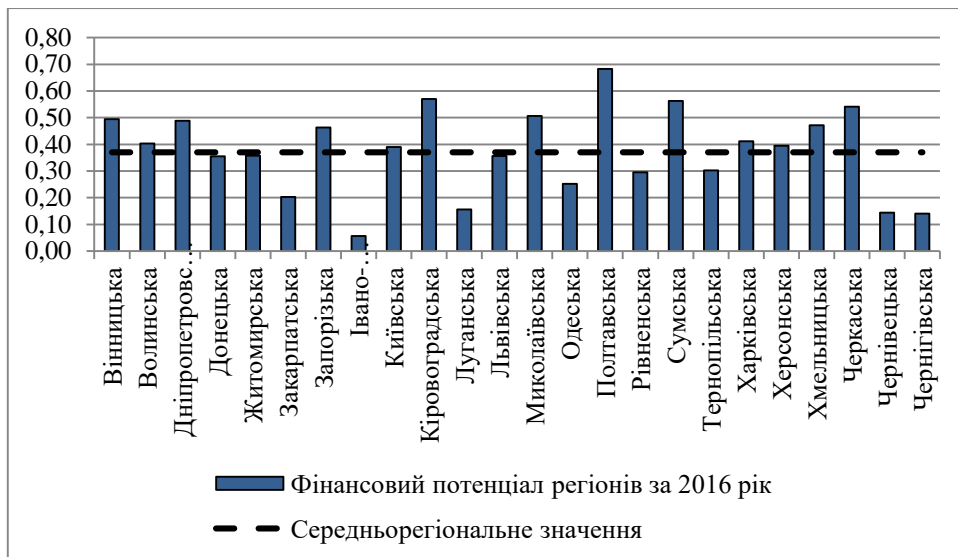
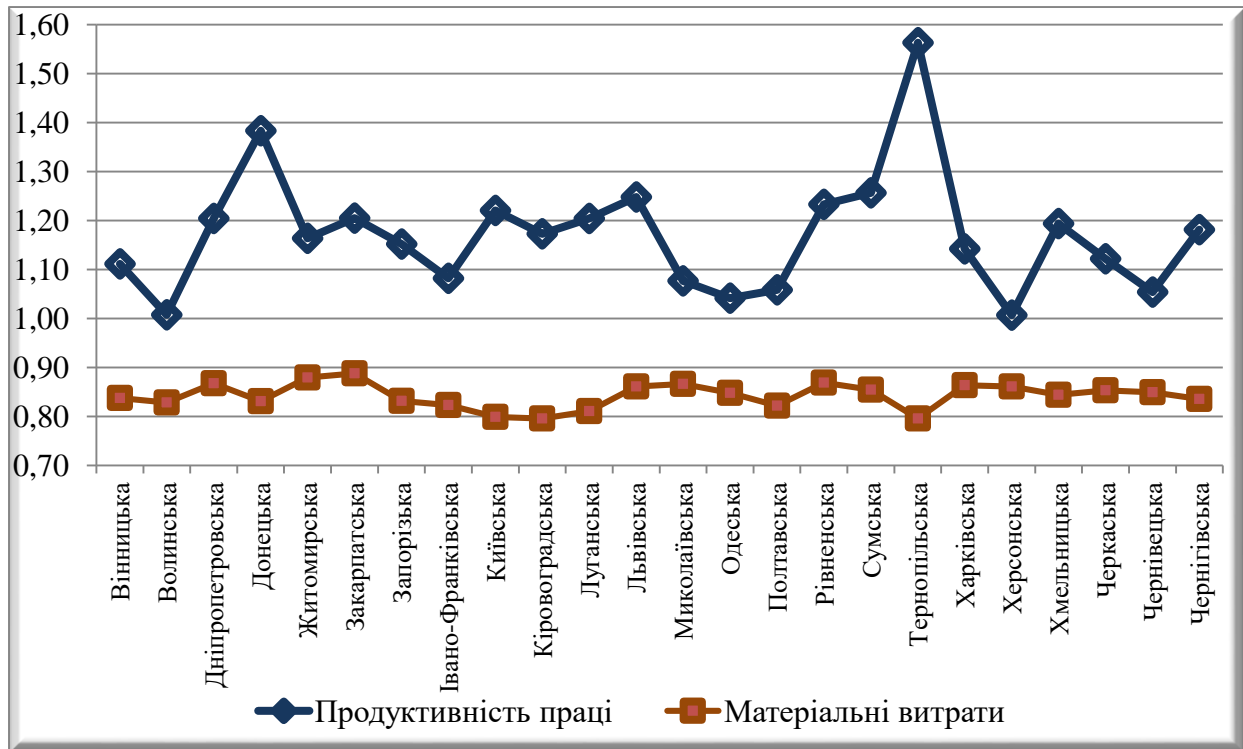

Рисунок 3.1 – Фінансовий потенціал регіонів України за 2016 рік

Трудовий потенціал визначається чисельністю, віковою структурою, професійними, кваліфікаційними та іншими характеристиками персоналу. Основним чинником розвитку трудового потенціалу особистості є підвищення її освітнього рівня, постійне оновлення знань. Рівень освіти на підприємствах всіх областей України невисокий – питома вага керівників та робочих з вищою освітою не перевищує 40%. Приблизно 20 % працівників підприємства не мають навіть середньої освіти, що супроводжується значними витратами коштів та часу на їх професійну підготовку та перепідготовку. При цьому кількість працівників котрі підвищили свою кваліфікацію за останні 5 років практично не змінилася. Позитивною динамікою характеризується показник стабільності кадрів, котрий за останні 5 років знаходиться на досить високому рівні (його значення наближається до 1) та майже не змінюється. Одними із найважливіших показників, котрі характеризують ефективність політики підбору персоналу підприємства є продуктивність праці та коефіцієнт віддачі заробітної плати, оскільки, на нашу думку, значні витрати коштів на підготовку та перепідготовку працівників повинні супроводжуватися одночасним зростанням значень результуючих показників.

На рисунку 3.2 здійснено порівняння темпів зміни продуктивності праці та витрат на виплату заробітної плати, матеріального заохочення, підготовку та перепідготовку працівників у 2016 році в порівнянні з 2015. Як видно у 2016 році відбулося зниження матеріальних витрат на підприємствах всіх областей. В той же час для більшості областей збільшився показник продуктивності праці.

Рисунк 3.2 – Темп зміни показників оцінки трудового потенціалу підприємств регіонів України за 2016 рік

Скорочення значень проаналізованих показників вплинуло на рівень інтегрального показника трудового потенціалу підприємств, котрий в середньому по країні, перебуває на рівні 0,65 та відзначається поступовим його зменшенням. Однак, не зважаючи на це, значення трудового потенціалу є набагато вищими за інші складові інтегрального потенціалу підприємств та для деяких областей досягають досить високих значень.

Виробничий потенціал підприємств пов'язаний із темпами соціально-економічного розвитку регіонів країни, а його ресурси перебувають не тільки в

тісній взаємодії, але і, в певній мірі, є взаємозамінними. Так, аналіз основних показників виробничого потенціалу підприємств свідчить про значний ступінь зносу основних фондів, у деяких областях (Вінницька, Харківська, Кіровоградська) даний показник складає майже 100%, про суттєве зниження показників рентабельності майже по всій території України, що є результатом зниження ефективності використання виробничих ресурсів, продуктивності виробництва, а отже – зменшення його обсягів і, відповідно – відсутності достатнього обсягу інвестиційних ресурсів для забезпечення розширеного відтворення, збереження ресурсів у результаті використання нового устаткування, інноваційних технологій, що рівноцінно зменшенню величини виробничого потенціалу при загальному зростанні вартості споживаних ресурсів.

Аналіз динаміки зміни виробничого потенціалу (рисунок 3.3) підприємств дозволив зробити висновки про зростання значень даного показника для всіх областей України в 2016 році в порівнянні з 2012.

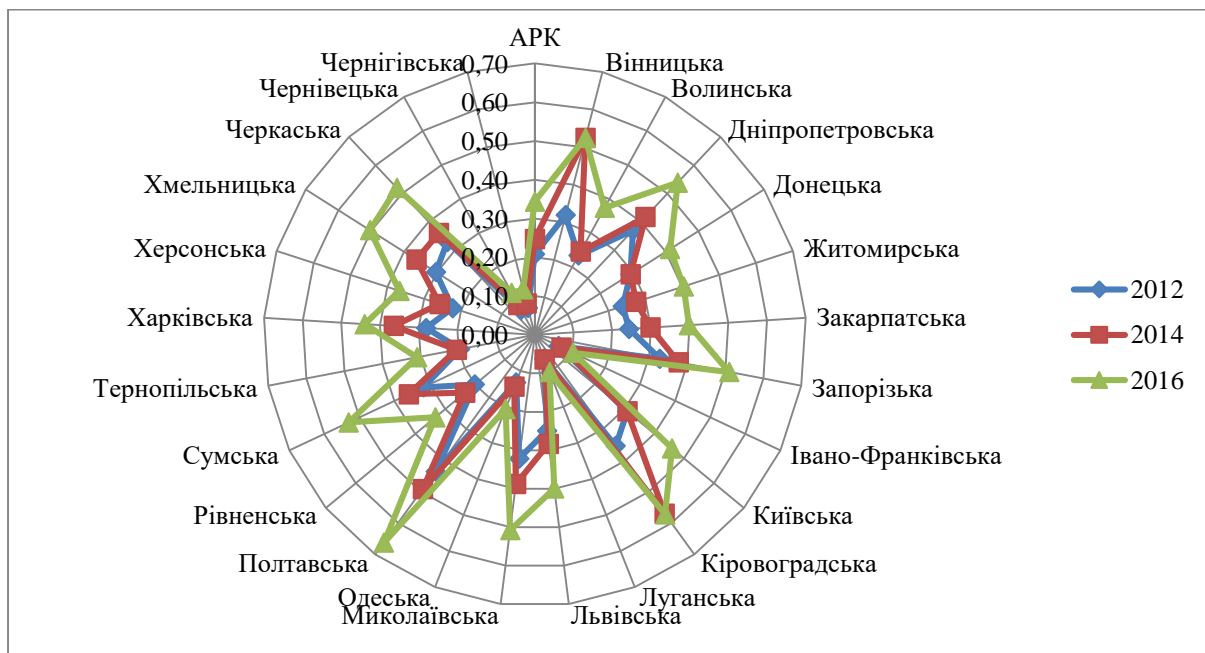

Рисунок 3.3 – Динаміка зміни виробничого потенціалу підприємств регіонів України впродовж 2012-2016 рр.

Однак, за умов низьких потенційних можливостей підприємств до впровадження матеріало- та енергоємного обладнання за рахунок власних грошових коштів, важливого значення набувають питання їх інвестиційної привабливості, як для вітчизняних, так і для іноземних інвесторів. Інвестиційний потенціал підприємства розглядається як його спроможність впроваджувати досягнення науки і техніки в процесі виробництва товарів та послуг, що можуть задовольнити запити споживачів, застосовувати енерго- та матеріалоємне обладнання, зменшувати обсяг використання сировини та матеріалів, а отже і знижувати ступінь навантаження на навколишнє природне середовище. Діагностика інвестиційного потенціалу підприємств дозволяє оцінити наявність потенційних можливостей для інноваційного розвитку.

Показники наведені в таблиці свідчать про досить низький рівень інвестиційної активності підприємств та про відсутність стабільної динаміки до зростання його величини. Аналіз структури інвестиційних витрат свідчить про переважну спрямованість коштів на заміну застарілого обладнання. Однак проаналізувавши динаміку ступеня зносу основних фондів можна зробити висновок, що темпи заміни застарілого обладнання значно менші за інтенсивність його використання. Вплив зазначених показників призвів до суттєвого зниження рівня інвестиційного потенціалу підприємств за аналізований період. Жодна з областей України не нарощувала свої потенційні можливості, що в результаті вплинуло і на значення інвестиційної привабливості регіону в цілому. Розрахунок окремих складових потенціалу підприємств дав змогу розрахувати інтегральний показник, та за допомогою розробленої шкали визначити відповідний його рівень (таблиця 3.1.).

Отримані результати свідчать про те, що значна частка регіонів України за показником потенціалу підприємств суттєво відстають від середнього значення по країні. Лише кілька областей (Дніпропетровська, Полтавська, Кіровоградська) мають значення, що перевищують даний показник більше ніж на 0,1.

Таблиця 3.1 – Рівень економічного потенціалу підприємств регіонів України 2012-2016 рр.

Регіон	2012	2013	2014	2015	2016
АРК	0,530	0,519	0,501	0,534	0,537
Вінницька область	0,524	0,421	0,412	0,535	0,503
Волинська область	0,450	0,106	0,409	0,461	0,443
Дніпропетровська область	0,677	0,709	0,406	0,631	0,564
Донецька область	0,745	0,703	0,387	0,526	0,493
Житомирська область	0,548	0,394	0,370	0,306	0,404
Закарпатська область	0,552	0,404	0,390	0,290	0,363
Запорізька область	0,709	0,594	0,676	0,588	0,508
Івано-Франківська область	0,343	0,316	0,310	0,231	0,196
Київська область	0,553	0,408	0,479	0,456	0,482
Кіровоградська область	0,545	0,522	0,689	0,571	0,544
Луганська область	0,509	0,403	0,380	0,288	0,247
Львівська область	0,118	0,100	0,384	0,385	0,446
Миколаївська область	0,652	0,634	0,746	0,581	0,513
Одеська область	0,573	0,108	0,393	0,282	0,338
Полтавська область	0,732	0,668	0,686	0,655	0,620
Рівненська область	0,637	0,417	0,379	0,276	0,387
Сумська область	0,569	0,412	0,669	0,496	0,492
Тернопільська область	0,533	0,403	0,679	0,461	0,392
Харківська область	0,640	0,450	0,433	0,495	0,486
Херсонська область	0,552	0,432	0,715	0,406	0,433
Хмельницька область	0,570	0,589	0,461	0,438	0,488
Черкаська область	0,596	0,627	0,510	0,536	0,519
Чернівецька область	0,561	0,507	0,393	0,295	0,244
Чернігівська область	0,559	0,395	0,377	0,551	0,240

Крім того, слід відмітити, що не спостерігається суттєвого відставання регіонів від середнього значення по Україні. Лише Івано-Франківська, Чернівецька та Чернігівська області відстають від даного значення більше ніж у 2 рази. Значно погіршили свої позиції у рейтингу у порівнянні із попередніми роками Чернівецька та Чернігівська області.

Наступним етапом розрахунків є визначення економічного потенціалу домогосподарств. Як свідчать наведені дані, у 2015 році спостерігається суттєве зниження значень за всіма аналізованими показниками. Незважаючи на зростання величини доходів по всій території України, в порівнянні з попередніми роками, та зниження частки населення з доходами нижче прожиткового мінімуму, перевищення темпів зростання витрат над доходами

суттєво вплинуло на результати проведених розрахунків. Майже за всіма областями відбулося зниження потенціалу домогосподарств в 2 рази. Так, наприклад, якщо для Вінницької області даний показник у 2012 році склав 0,65 то у 2013 він дорівнював 0,33. Та сама тенденція спостерігається для Дніпропетровської, Донецької, Житомирської та ін. областей. Лише для Харківської, Одеської та Київської областей значення даного показника зросло в порівнянні 2011 роком за рахунок зменшення витрат населення більше ніж в 3 рази. Співвідношення доходів з витратами теж супроводжувалося тенденцією до зниження. Так, якщо впродовж 2012-2016 рр. лише для Одеської області витрати перевищили доходи, а для решти областей країни вони знаходилися приблизно на одному рівні, то вже у 2016 році у 6 областей рівень доходів був значно нижчим за величину витрат. Аналіз взаємозв'язку між рівнем розвитку підприємств та потенціалом домогосподарств засвідчив наявність узгодженості між даними показниками. Суттєве зростання доходів населення супроводжувалося одночасним підвищенням рівня потенціалу підприємств і навпаки.

Доходи населення, як ключовий елемент економічного підйому країни та показник рівня розвитку внутрішнього ринку є важливим стимулом підтримки вітчизняного виробника. Аналіз динаміки зміни потенціалу домогосподарств наведеної в таблиці 3.2 показав скорочення даного показника протягом останніх 5 років. Так, якщо для Сумської області у 2012 році він дорівнював 0,87, то у 2016 – 0,49. Лише Київська та Харківська області характеризуються зростанням потенціалу протягом аналізованого періоду.

Потенціал органів місцевого самоврядування є інтегрованим відображенням рівня фінансового забезпечення регіонів власними та залученими ресурсами, їх потенційних можливостей до самофінансування та інноваційного розвитку. Розрахунок окремих складових свідчить про суттєву диференціацію в розвитку ОМС.

Таблиця 3.2 – Рівень потенціалу домогосподарств в розрізі регіонів України 2012-2016 рр.

Регіон	2012	2013	2014	2015	2016
АРК	0,537	0,526	0,537	0,557	0,587
Вінницька область	0,668	0,557	0,557	0,658	0,334
Волинська область	0,395	0,273	0,364	0,486	0,233
Дніпропетровська область	0,759	0,759	0,810	0,779	0,364
Донецька область	0,901	0,891	0,871	0,881	0,445
Житомирська область	0,719	0,729	0,688	0,638	0,314
Закарпатська область	0,496	0,476	0,354	0,466	0,243
Запорізька область	0,729	0,698	0,729	0,709	0,698
Івано-Франківська область	0,709	0,698	0,678	0,607	0,020
Київська область	0,678	0,698	0,810	0,881	0,941
Кіровоградська область	0,567	0,516	0,547	0,668	0,233
Луганська область	0,871	0,952	0,850	0,810	0,233
Львівська область	0,628	0,668	0,638	0,607	0,597
Миколаївська область	0,618	0,618	0,618	0,729	0,020
Одеська область	0,111	0,111	0,111	0,111	0,557
Полтавська область	0,749	0,749	0,759	0,790	0,628
Рівненська область	0,698	0,587	0,597	0,628	0,294
Сумська область	0,871	0,830	0,769	0,830	0,496
Тернопільська область	0,688	0,628	0,597	0,597	0,243
Харківська область	0,243	0,071	0,202	0,425	0,881
Херсонська область	0,526	0,121	0,425	0,526	0,243
Хмельницька область	0,648	0,577	0,607	0,648	0,243
Черкаська область	0,638	0,577	0,587	0,678	0,587
Чернівецька область	0,476	0,334	0,456	0,547	0,263
Чернігівська область	0,779	0,678	0,790	0,769	0,121

Так, характеризуючи інвестиційний потенціал ОМС слід зазначити що для переважної більшості областей дане значення є нижчим за 0,5 однак для Київської області впродовж аналізованого періоду дане значення наближається до рівня 1. Найнижче значення мають Волинська та Хмельницька області, що свідчить про незначний рівень інвестиційної привабливості даних областей для іноземних інвесторів, та про невисокі їх потенційні можливості до фінансування інноваційних проектів та реалізації заходів, спрямованих на покращення екологічної ситуації в регіонів.

Таблиця 3.3. - Рівень потенціалу органів місцевого самоврядування регіонів України.

Регіон	2012	2013	2014	2015	2016
АРК	0,526	0,506	0,486	0,496	0,516
Вінницька область	0,526	0,537	0,435	0,425	0,405
Волинська область	0,516	0,425	0,415	0,435	0,344
Дніпропетровська область	0,496	0,456	0,466	0,364	0,547
Донецька область	0,537	0,607	0,577	0,385	0,385
Житомирська область	0,456	0,537	0,526	0,526	0,466
Закарпатська область	0,537	0,516	0,557	0,618	0,526
Запорізька область	0,567	0,587	0,415	0,567	0,516
Івано-Франківська область	0,618	0,587	0,435	0,466	0,425
Київська область	0,658	0,769	0,698	0,790	0,769
Кіровоградська область	0,506	0,486	0,456	0,506	0,648
Луганська область	0,516	0,516	0,425	0,445	0,425
Львівська область	0,567	0,698	0,577	0,567	0,537
Миколаївська область	0,314	0,364	0,334	0,597	0,456
Одеська область	0,526	0,638	0,537	0,537	0,405
Полтавська область	0,506	0,638	0,557	0,537	0,557
Рівненська область	0,496	0,648	0,516	0,526	0,456
Сумська область	0,547	0,557	0,425	0,526	0,516
Тернопільська область	0,445	0,496	0,364	0,567	0,526
Харківська область	0,709	0,567	0,425	0,395	0,476
Херсонська область	0,526	0,537	0,557	0,425	0,506
Хмельницька область	0,425	0,425	0,658	0,668	0,344
Черкаська область	0,516	0,607	0,375	0,466	0,385
Чернівецька область	0,354	0,547	0,445	0,496	0,466

Наступним етапом визначення рівня екологоорієнтованого розвитку регіону є розрахунок природно-ресурсного потенціалу регіонів країни. Значення природно-ресурсного потенціалу в розрізі регіонів України наведені в таблиці 3.4.

Таким чином, на основі проведених розрахунків можна визначити інтегральний показник потенціалу екологоорієнтованого розвитку регіонів України та розділити їх за рівнем потенціалу на кілька груп, серед яких виділити регіони з дуже високим потенціалом (значення знаходиться в межах 0,8-1), регіони з високим рівнем – 0,6-0,8, регіони з достатнім рівнем (0,4-0,6), регіони з рівнем нижче достатнього (0,2-0,4) та регіони із низьким рівнем потенціалу (0 – 0,2).

Таблиця 3.4. - Рівень природно-ресурсного потенціалу регіонів України 2012-2016 рр.

Регіон	2012	2013	2014	2015	2016
АРК	0,253	0,294	0,334	0,364	0,364
Вінницька область	0,192	0,202	0,192	0,182	0,223
Волинська область	0,111	0,000	0,000	0,162	0,182
Дніпропетровська область	0,577	0,597	0,557	0,547	0,618
Донецька область	0,142	0,213	0,243	0,233	0,273
Житомирська область	0,253	0,233	0,233	0,223	0,283
Закарпатська область	0,243	0,233	0,233	0,233	0,263
Запорізька область	0,314	0,314	0,273	0,283	0,344
Івано-Франківська область	0,243	0,243	0,253	0,253	0,283
Київська область	0,314	0,324	0,344	0,364	0,364
Кіровоградська область	0,182	0,182	0,192	0,213	0,233
Луганська область	0,415	0,435	0,415	0,435	0,466
Львівська область	0,445	0,445	0,425	0,405	0,466
Миколаївська область	0,101	0,101	0,101	0,101	0,111
Одеська область	0,192	0,192	0,182	0,213	0,233
Полтавська область	0,233	0,223	0,213	0,223	0,253
Рівненська область	0,091	0,142	0,142	0,132	0,162
Сумська область	0,182	0,182	0,182	0,182	0,202
Тернопільська область	0,081	0,081	0,000	0,121	0,142
Харківська область	0,385	0,395	0,375	0,364	0,476
Херсонська область	0,172	0,162	0,162	0,162	0,202
Хмельницька область	0,172	0,172	0,162	0,162	0,182
Черкаська область	0,233	0,233	0,223	0,223	0,263
Чернівецька область	0,142	0,142	0,132	0,142	0,142

В таблиці 3.5 наведено результати рейтингування регіонів України та їх розподіл за рівнем потенціалу. Областей з високим потенціалом лише 1, з достатнім – 7, з потенціалом нижче достатнього – 13 та низький рівень потенціалу мають 3 області України.

Таблиця 3.5 - Рейтингування регіонів України за рівнем ПЕРР за 2012-2016 рр.

Регіон	2013		2014		2015		2016	
	значення	рейтинг	значення	рейтинг	значення	рейтинг	значення	рейтинг
АРК	0,253	16	0,334	17	0,375	25	0,405	12
Вінницька область	0,729	1	0,658	1	0,648	2	0,597	2
Волинська область	0,466	12	0,486	11	0,466	17	0,334	19
Дніпропетровська область	0,577	6	0,486	11	0,476	15	0,294	21
Донецька область	0,597	4	0,648	2	0,678	1	0,698	1
Житомирська область	0,597	4	0,557	7	0,577	7	0,344	18
Закарпатська область	0,233	17	0,445	13	0,445	19	0,375	16
Запорізька область	0,526	9	0,486	11	0,466	16	0,385	13
Івано-Франківська область	0,547	4	0,537	8	0,557	10	0,435	9
Київська область	0,506	10	0,466	12	0,445	18	0,375	14
Кіровоградська область	0,506	10	0,516	10	0,526	13	0,405	12
Луганська область	0,526	9	0,526	9	0,547	11	0,486	8
Львівська область	0,506	10	0,516	10	0,516	14	0,526	5
Миколаївська область	0,304	15	0,425	15	0,435	21	0,364	17
Одеська область	0,192	18	0,283	18	0,263	24	0,425	11
Полтавська область	0,678	2	0,537	8	0,567	9	0,486	7
Рівненська область	0,506	10	0,516	10	0,537	12	0,375	15
Сумська область	0,628	3	0,587	4	0,618	4	0,567	4
Тернопільська область	0,496	11	0,395	16	0,435	22	0,314	20
Харківська область	0,253	16	0,435	14	0,435	20	0,587	3
Херсонська область	0,587	5	0,567	6	0,577	6	0,435	10
Хмельницька область	0,364	14	0,334	17	0,405	23	0,132	24
Черкаська область	0,628	3	0,607	3	0,628	3	0,182	23
Чернівецька область	0,456	13	0,557	7	0,577	8	0,223	22
Чернігівська область	0,537	8	0,577	5	0,607	5	0,506	6

Для наочного вивчення і дослідження особливостей розташування та умов розвитку кожної області на рисунку 3.4 графічно зображено розподіл регіонів України за рівнем потенціалу у 2016 році.

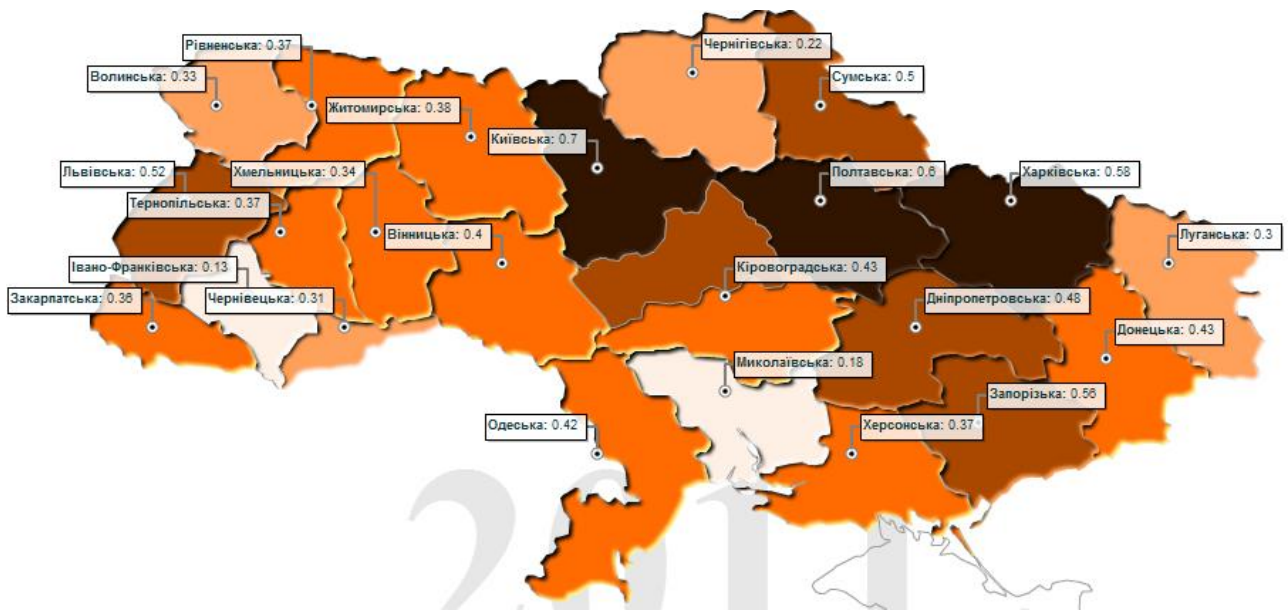

Рисунок 3.4 – Регіони України за рівнем економічного потенціалу в 2016 р.

Очевидним є відставання південних та західних областей за рівнем потенціалу. Найвищий рівень потенціалу мають Київська, Полтавська та Харківська області, середній та вище достатнього сусідні з ними області – Сумська, Дніпропетровська, Запорізька та Черкаська. Переважна більшість південно-західного регіону України (Рівненська, Житомирська, Тернопільська, Хмельницька, Вінницька, Одеська, Кіровоградська, Херсонська) мають рівень потенціалу нижче достатнього.

Прогресивний розвиток сфер виробництва, інтенсивне споживання матеріальних благ та послуг супроводжується внутрішнім протиріччям комбінацій прогресу в одних відносинах, і регресу – в інших. Часто нераціональне використання природних ресурсів призводить до порушення рівноважного стану біосфери і, як наслідок, потребує зусиль з боку органів державної влади щодо нейтралізації негативного впливу на навколишнє середовище. Розробка заходів щодо зменшення деструктивного впливу на екосистему стає неможливою без повної та обґрунтованої його оцінки та визначення потенційних можливостей регіону щодо впровадження превентивних заходів. За допомогою методичного підходу розрахуємо показник ЕЕАР регіонів України за 2012-2016 рр. (табл. 3.6).

Таблиця 3.6. - Визначення рівня ЕЕАР в розрізі регіонів України 2012-2016 рр.

Регіон	2011	2012	2013	2014	2015	2016
АРК	0,051	0,071	0,061	0,071	0,071	0,081
Вінницька область	0,142	0,172	0,162	0,142	0,121	0,172
Волинська область	0,132	0,142	0,132	0,263	0,253	0,152
Дніпропетровська область	0,040	0,091	0,030	0,030	0,030	0,030
Донецька область	0,030	0,081	0,061	0,081	0,071	0,061
Житомирська область	0,101	0,213	0,233	0,223	0,283	0,233
Закарпатська область	0,071	0,061	0,061	0,132	0,121	0,051
Запорізька область	0,040	0,101	0,061	0,071	0,061	0,051
Івано-Франківська область	0,071	0,111	0,081	0,101	0,132	0,081
Київська область	0,061	0,091	0,071	0,101	0,121	0,071
Кіровоградська область	0,051	0,061	0,051	0,101	0,132	0,051
Луганська область	0,040	0,081	0,051	0,061	0,081	0,051
Львівська область	0,051	0,071	0,071	0,101	0,091	0,071
Миколаївська область	0,071	0,172	0,071	0,081	0,081	0,071
Одеська область	0,020	0,030	0,030	0,061	0,091	0,030
Полтавська область	0,091	0,172	0,061	0,081	0,101	0,061
Рівненська область	0,142	0,121	0,101	0,152	0,142	0,132
Сумська область	0,132	0,213	0,111	0,121	0,152	0,121
Тернопільська область	0,172	0,132	0,202	0,121	0,121	0,172
Харківська область	0,061	0,091	0,071	0,081	0,081	0,071
Херсонська область	0,081	0,192	0,283	0,202	0,152	0,182
Хмельницька область	0,101	0,121	0,081	0,091	0,121	0,091
Черкаська область	0,071	0,081	0,111	0,121	0,121	0,081
Чернівецька область	0,020	0,101	0,010	0,233	0,253	0,152
Чернігівська область	0,101	0,101	0,040	0,081	0,061	0,061

Як свідчать проведені розрахунки, сучасна політика ОМС щодо мінімізації негативного впливу на навколишнє середовище потребує негайного перегляду та суттєвого вдосконалення. Розроблені заходи не в змозі протистояти зростаючим темпам викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря, забрудненню ґрунту, води та ін. Середнє значення коефіцієнта еколого-економічної адаптивності не перевищує 0,12, що свідчить про низький рівень екологоорієнтованого розвитку регіонів. Порівнюючи результати з середніми значеннями, необхідно відмітити, що лише 8 областей (Вінницька, Волинська, Житомирська, Рівненська, Сумська, Тернопільська, Херсонська,

Чернівецька) мають значення вище за середнє. Що ж стосується коливань даного показника, то в цілому по країні він характеризується стабільністю, лише в Житомирській та Чернівецькій областях відбулося суттєве зростання його значення.

В процесі розроблення стратегії регіонального екологоорієнтованого розвитку важливе значення має врахування потенційних можливостей регіону до фінансування заходів спрямованих на зменшення впливу на навколишнє середовище та ступеня впливу різноманітних суб'єктів на довкілля. На основі розрахованого вище значення потенціалу регіону та визначеного рівня адаптивності побудуємо матрицю співвідношення даних показників.

Побудова даної матриці дає можливість визначити місце кожного регіону та сприятиме розробленню заходів щодо підвищення ефективності процесу трансформації існуючого механізму фінансування регіону, на той, що базується на принципах достатнього фінансового забезпечення та екологічної спрямованості, шляхом відбору інструментів фінансового забезпечення екологоорієнтованого розвитку регіону.

Як видно з рисунку 3.5 переважна більшість регіонів знаходиться в III та IV квадрантах даної матриці. Навіть маючи високі потенційні можливості до функціонування на засадах екологоорієнтованого розвитку, в порівнянні з рештою областей по Україні, регіони з високим ступенем екологічного навантаження продовжують розвиватися на засадах інтенсифікації процесу виробництва та неощадливого ставлення до оточуючого середовища, не звертаючи уваги на гостроту проблеми, що стоїть перед суспільством. Лише три області країни (Житомирська, Волинська, Чернівецька) мають кращі показники за рівнем адаптивності, однак в порівнянні з еталонним значенням (=1) ці значення є навіть нижче достатнього рівня, решта областей знаходяться приблизно в однаковому критичному положенні.

Крім того, як видно із проведених розрахунків, практично для всіх регіонів країни головним джерелом фінансування залишаться міжбюджетні трансферти.

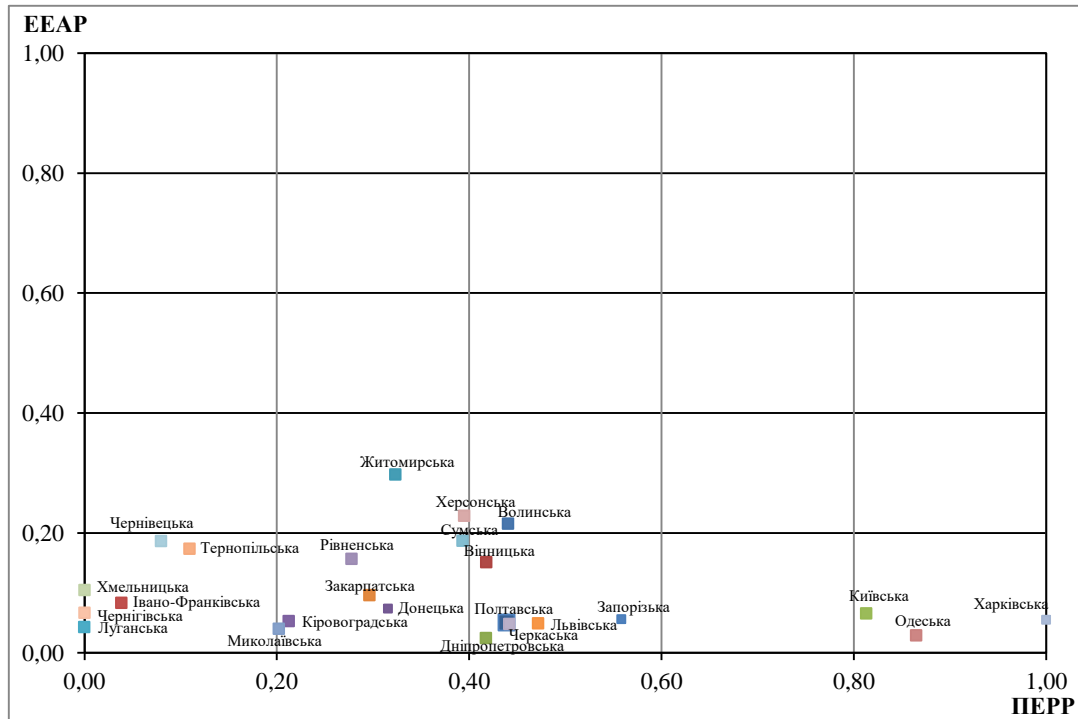

Рисунок 3.5 – Прогнозна матриця співвідношення ПЕРР та ЕЕАР регіонів України за 2016 р.

Однак, врахування рівня ЕЕАР дозволить ранжувати дані регіони та вибрати пріоритетні області щодо державного фінансування в них природоохоронних заходів.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного аналізу дозволили зробити висновок про необхідність удосконалення системи міжбюджетних відносин в Україні та пошуку оптимальних моделей взаємодії органів влади на всіх рівнях. Ключовими заходами, на наш погляд, котрі сприятимуть покращенню процесу реформування системи міжбюджетних відносин є:

- удосконалення системи нормативно-правового забезпечення. Це дозволить органам місцевої влади додатково залучати позабюджетні кошти, зокрема за рахунок запозичень та зростання частки доходів від комунального майна в загальній структурі надходжень;

- перехід до системи цільового надання міжбюджетних трансфертів. Це дозволить контролювати напрями використання коштів, що передаються до місцевих бюджетів. Надання коштів на фінансування конкретних заходів дозволить відслідковувати напрями та ефективність їх використання та здійснювати співставлення затрат та результатів від їх використання;

- формування суспільної думки щодо побудови в державі позитивного іміджу екологічно – сталого розвитку у громадян;

- проведення заходів щодо популяризації природоохоронної діяльності серед населення та позитивного ставлення до навколишнього середовища;

- інтеграцію регіонів та їхнього екологічного потенціалу у єдину систему з чіткою визначеністю пріоритетів розвитку;

- вивчення іноземного досвіду з проблем дослідження впливу екологічної культури, екологічного мислення громадян на результативність регулювання природоохоронної діяльності в країні;

Але необхідно зауважити, що досвід країн з розвиненою економікою свідчить, що ефективне функціонування системи міжбюджетних відносин має низку суттєвих переваг, а саме:

- забезпечує бюджетну децентралізацію, тобто передачу більшої частини повноважень щодо прийняття рішень у сфері формування і виконання бюджетів на регіональний рівень управління;
- створює умови для вирішення стратегічних завдань щодо сталого розвитку регіонів;
- стимулює місцеві органи влади та управління до проведення політики, що відповідає інтересам регіону з урахуванням економічної та соціальної політики держави;
- узгоджує раціональне використання наявних фінансових ресурсів регіонів із соціально-економічними програмами держави;
- сприяє скороченню вертикального і горизонтального фіскальних дисбалансів бюджетів;
- забезпечує рівний доступ громадян до соціальних благ;

Для розвитку методологічних положень щодо оцінки та розробки механізму ефективного фінансового забезпечення екологоорієнтованого регіонального розвитку, перш за все необхідно провести аналіз стану та чинників, що його обумовлюють, визначити їх сильні та слабкі сторони.

Аналіз функціонування суб'єктів господарювання, за зазначений період, свідчить про суттєве зниження значень за всіма аналізованими параметрами: значно скоротився обсяг виробництва, знизився рівень інноваційно-інвестиційної активності в Україні, відбулася втрата кадрового потенціалу підприємствами, тощо, що досить негативно позначилося на показниках розвитку не лише окремих регіонів, але й економіки країни в цілому.

Для підприємств майже всіх регіонів України притаманний високий ступінь зносу основних виробничих фондів, та низький рівень їх придатності до виробництва високоякісної та високотехнологічної продукції, що в кінцевому результаті призводить до невисокого та нестабільного рівня виробничого потенціалу майже всіх підприємств України. Лише для чотирьох областей України (Івано-Франківська, Київська, Тернопільська, Чернівецька), значення ступеню зносу основних фондів не перевищує 50 %, для Вінницької,

Кіровоградської та Харківської областей даний показник є найвищим, що свідчить про невідповідність використовуваних техніки та технології для впровадження у виробництво інноваційних ідей та підходів, а отже виробництво якісної, та особливо екологічної продукції на даному обладнанні є неможливим.

Частка бюджетних коштів на даних підприємствах є мізерною, а у деяких роках фінансування інвестиційної діяльності за рахунок коштів держбюджету зовсім не здійснювалося. Така ж тенденція спостерігається з кредитними ресурсами, коштами вітчизняних та іноземних інвесторів, для яких інноваційна сфера ще не стала досить привабливою як з погляду ризикованості, так і з точки зору прибутковості та тривалості окупності нововведень.

Оцінку потенційних можливостей регіону до фінансування екологоорієнтованого розвитку ми пропонуємо здійснювати за допомогою аналізу базових коефіцієнтів, тобто показників діяльності основних суб'єктів у динаміці та екстраполяції й прогнозу цієї динаміки на майбутнє. Традиційними показниками, які лежать в основі діагностики потенціалу, є показники операційної діяльності, структури капіталу, ефективності використання активів, ліквідності, прибутковості активів та власного капіталу та ін.

Розробка заходів щодо зменшення деструктивного впливу на екосистему стає неможливою без повної та обґрунтованої його оцінки, та визначення потенційних можливостей регіону щодо впровадження превентивних заходів.

За допомогою запропонованого методичного підходу розраховано коефіцієнт еколого-економічної адаптивності регіонів України за 2012-2016 рр. Як свідчать проведені розрахунки, сучасна політика ОМС щодо мінімізації негативного впливу на навколишнє середовище потребує негайного перегляду та суттєвого вдосконалення. Розроблені заходи не в змозі протистояти зростаючим темпам викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря, забрудненню ґрунту, води та ін.

На основі оцінки показників ПЕРР та ЕЕАР у роботі обґрунтовано доцільність застосування матричного підходу до відбору пріоритетних

інструментів фінансового забезпечення регіону, відповідно до якого наявність ефективного процесу фінансування забезпечує вихід регіону на новий рівень його еколого-економічного розвитку, досягнення більш високих значень показників ПЕРР та ЕЕАР та зростання потенційних можливостей до реалізації природоохоронних заходів.

Низький рівень інвестиційної привабливості переважної більшості регіонів України та незначні потенційні можливості органів місцевого самоврядування до фінансового забезпечення екологоорієнтованих заходів обумовлюють пріоритетність бюджетного фінансування, в межах якого в роботі обґрунтовано доцільність коригування податкового навантаження.

Одним з головних джерел надходження коштів до державного бюджету та відповідно фінансування екологічних заходів на регіональному рівні є екологічні податки та збори. Саме тому, на нашу думку, виникає необхідність в удосконаленні існуючого механізму поповнення державного бюджету, державного та регіональних фондів охорони навколишнього середовища за рахунок сплати податків та зборів. Так, на сьогоднішній день, при обчисленні суми податку не враховується стан екологічної ситуації в регіоні та його можливості до нівелювання негативного впливу за рахунок власних коштів, що на нашу думку є недоліком існуючої системи. Узгодження величини екологічних податків з екологічною ситуацією в регіону сприятиме створенню певного запасу міцності для регіону.

Проведені розрахунки свідчать про можливість суттєвого поповнення фондів охорони навколишнього середовища за рахунок екологічного податку. Так, для найбільш забруднених областей країни – Донецької, Дніпропетровської, Запорізької, Луганської покращення ситуації можливе лише шляхом збільшення величини податку більш ніж вдвічі.

Аналізуючи динаміку розвитку основних показників розвитку економіки регіону можна зробити висновки, що цей розвиток має циклічний характер.

Можливості регіону, щодо фінансування екологоорієнтованого розвитку в умовах циклічності, залежать від стадій даного розвитку.

Потенціал регіону, як динамічна категорія, залежить від динаміки розвитку трьох складових: потенціалу ОМС, потенціалу підприємств та потенціалу домогосподарств, взаємозв'язок між якими можна представити у вигляді математичної моделі, використавши при цьому в якості гармонізуючих коефіцієнтів тригонометричні функції.

Прогноз динаміки показників на наступні 3 роки засвідчив, що на першому місці за рівнем потенціалу є Одеська та Харківська області, на останньому - є Івано-Франківська, Луганська, Тернопільська, Хмельницька, Чернігівська, Чернівецька області зі значенням потенціалу екологоорієнтованого розвитку 0. Дана ситуація свідчить про відсутність ефективного механізму формування та розподілу ресурсів в регіоні, та про необхідність пошуку додаткових джерел їх залучення. Однак, на сучасному етапі розвитку здійснити дані заходи без суттєвої підтримки держави практично неможливо.

У роботі обґрунтовано доцільність використання державно-приватного партнерства як найбільш ефективного способу реалізації екологоорієнтованих заходів для регіонів із більш високим ступенем розвитку, економічні суб'єкти якого мають достатні обсяги фінансових ресурсів для здійснення екологоорієнтованої діяльності.

Базуючись на запропонованому підході до оцінки еколого-економічної адаптивності регіону, в роботі доведено взаємозв'язок між здатністю регіону адаптуватися до зростаючого навантаження на навколишнє середовище та величиною інвестиційного ризику в регіоні.

Обґрунтовано доцільність урахування рівня ЕЕАР при розрахунку премії за ризик для кожного регіону, що сприятиме підвищенню ефективності прийняття управлінських рішень у процесі реалізації екологоорієнтованих проектів на умовах державно-приватного партнерства.

Мінімальну частку бюджетного фінансування при реалізації механізму ДПП запропоновано визначати як суму коштів, необхідну для покриття потенційного збитку інвесторам, що виникає внаслідок низької еколого-економічної адаптивності регіону.

З огляду на невисокі значення показників потенціалу екологоорієнтованого розвитку та еколого-економічної адаптивності у розрізі регіонів України зроблено висновок про відсутність у них потенційних можливостей до реалізації природоохоронних заходів на умовах екологічного підприємництва.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Бюджетний кодекс України: Закон України від 7 жовтня 2010 року № 2592-VI із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2542-14>
2. Криштоф Н. С. Міжбюджетні відносини в системі державного регулювання економіки України на сучасному етапі розвитку / Н. С. Криштоф // Державне управління: теорія та практика. – 2013. - №1. – <http://academy.gov.ua/ej/ej17/PDF/12.pdf>
3. Калетник О. В. Міжбюджетні трансферти в умовах бюджетної децентралізації в Україні / О. В. Калетник // Студентський Вісник національного університету водного господарства та природокористування. 2016. – №1(6). – С. 122-125.
4. Державна казначейська служба України // Виконання Державного бюджету / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>
5. Макаров Г.В. Очікувані ризики у процесі децентралізації влади в Україні. Аналітична записка / Г.В. Макаров; Нац. ін.-т стратегічних досліджень при Президенті України. – Режим доступу: www.niss.gov.ua/articles/1021
6. Inderst G. Defining and Measuring Green Investments: Implications for Institutional Investors. Asset Allocations / G. Inderst, Ch. Kaminker, F. Stewart // OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions. OECD Publishing. – 2012. – №24 – P. 55.
7. Харічков С. «Зелені інвестиції» як каталізатор переходу до нового курсу розвитку економіки: міжнародні орієнтири і перспективи впровадження / С. Харічков, Н. Андрєєва // Економіст. – 2010. - №12. – С. 16-21.
8. Форум соціального інвестування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.socialinvest.org.
9. Європейський форум соціального інвестування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.eurosif.org.

10. Степаненко Б. Фінансування «зеленого» бізнесу у контексті забезпечення сталого розвитку / Б. Степаненко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 12. – С. 75–81.
11. Study on Eco-industry, its size, employment, perspectives and barriers to growth in an enlarged EU : Erst and Young, 2006. – 347 p.
12. Данилишин Б.М. Природно-ресурсна сфера України: проблеми сталого розвитку та трансформацій / Під загальною редакцією чл.-кор. НАН України Б.М.Данилишина. – К.: ЗАТ «Нічлава», 2006. – 704 с.
13. Закон України «Про державно-приватне партнерство» від 01.07.2010 № 2404-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>
14. Постанова КМУ «Про затвердження методики виявлення ризиків, пов'язаних з державно-приватним партнерством, їх оцінки та визначення форми управління ними» від 16.02.2011 № 232 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/232-2011-%D0%BF>
15. Постанова КМУ «Про затвердження порядку надання державної підтримки здійснення державно-приватного партнерства» від 17.03.2011 № 279 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/279-2011-%D0%BF>
16. Архангельский В. Н. Управление научно-техническим прогрессом в машиностроении/ В. Н. Архангельский , Л. Е. Зиновьев. – М., 1983. – С. 6